

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

CIBERACTIVISME FEMINISTA A CATALUNYA

EL CAS DEL 8M DEL 2018

BERTA FLORES PAREDES

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

CIBERACTIVISME FEMINISTA A CATALUNYA

EL CAS DEL 8M DEL 2018

FEBRER DE 2021

Aquesta recerca es va realitzar entre els mesos de juliol i desembre de 2018.

Agraïments

A totes les persones que m'han estès la mà mentre feia aquesta recerca, per la seva complicitat, pel seu temps, per la seva ajuda, per tantes converses.

A les companyes d'On Són Les Dones, pel viatge iniciat, pels aprenentatges, per la generositat.

A la Fundació Josep Irla, per l'oportunitat de desenvolupar aquest projecte.

I, sobretot, a la meva mare, per animar-me a presentar-me a la Beca d'Estudis Feministes Nativitat Yarza 2018 –i, de fet, per animar-me a pensar i a escriure, sempre.

Dipòsit legal: B 4944-2021

ISBN: 978-84-09-28587-7

CIBERACTIVISME FEMINISTA A CATALUNYA

EL CAS DEL 8M DEL 2018

BERTA FLORES PAREDES

SUMARI

1 INTRODUCCIÓ	11
1.1. Aproximació al ciberactivisme feminista	13
1.2. Metodologia i estructura del treball	14
2. EL MOVIMENT FEMINISTA CATALÀ A LA XARXA	19
2.1. Col·lectius feministes	19
2.2. L'aportació de les ciberactivistes feministes	21
2.3. Violències en línia	26
2.4. Feministes autònomes, espais de suport i comunitats virtuals	29
3. EL CAS 8M DE 2018	33
3.1. La Coordinadora 8M de Catalunya	33
3.2. L'Agència 8M	36
3.3. Les Periodistes Parem	38
3.4. Incidència social del 8M	41
4. REPTES EN L'ÚS DE LA XARXA PER A LA LLUITA FEMINISTA	51
5. CONCLUSIONS	61

BIBLIOGRAFIA I ALTRES FONTS	67
ANNEX 1	75
ANNEX 2	83

**La resistència i l'acció no són fàcils però són possibles,
perquè el món no neix sent així, el món es fa i s'educa.
El món és reprogramable.**

Remedios Zafra

**BECA
D'ESTUDIS
FEMINISTES
NATIVITAT
YARZA
2018**

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

La Beca d'Estudis Feministes Nativitat Yarza, convocada per la Fundació Josep Irla, té com a objecte els estudis sobre les dones, i pren el nom de Nativitat Yarza, la primera alcaldessa escollida democràticament de la història dels Països Catalans, com a homenatge a la generació republicana que va obrir nous camins cap a la igualtat.

La Beca Yarza, dotada amb 3.000 euros, s'atorga al millor projecte d'estudi inèdit en el camp de la recerca de les ciències socials sobre propostes per assolir la igualtat i l'exercici de la plena ciutadania de les dones.

El Jurat de la Beca Yarza 2018 format per Carla Vall –advocada i responsable de gènere a Irdia–, Carme Porta –exdiputada al Parlament de Catalunya–, i Sílvia Claveria –polítologa–, va decidir, per unanimitat, atorgar la beca al projecte «Ciberactivisme feminista a Catalunya: el cas del 8M de 2018», de Berta Flores.

1

INTRODUCCIÓ

Els moviments socials, i dins d'ells també el feminisme, han trobat en la xarxa un espai comú des d'on articular i reforçar les seves lluites. El ciberespai, on hi conviuen grups i persones amb interessos i horitzons comuns, permet una comunicació fluïda i molt àgil entre subjectes que han descobert en les noves tecnologies una plataforma apta per a l'intercanvi d'experiències, la construcció de coneixement compartit i l'autoorganització. Com la resta de nous moviments socials, el feminisme, també a Catalunya, ha après a apropiarse de les eines digitals per a l'acció política, tant col·lectiva com individual.

D'una manera inesperada, l'escenari digital ha dotat el moviment d'un al·taveu per escampar els seus missatges, i és que un aspecte interessant del poder subversiu de la xarxa és la seva naturalesa accidental. Com apunta Guiomar Rovira (1967), «el risc d'obrir espais de sociabilitat amb ànim de capturar-los com a valor econòmic té també els seus accidents: allà on la gent s'uneix, la revolució es pot gestar».¹

---

1 ROVIRA, *Activismo en red y multitudes conectadas*.

Les xarxes han permès, contra tot pronòstic, fer visible allò que romania als marges. Donar veu a qui no en tenia. Enfocar les ombres que mai mostraven els mitjans. Segons Yolanda Quintana i Mario Tascón:

«Internet va canviar els valors i les regles. A l'hora de construir la realitat ja no només entra en joc la capacitat de filtre, jerarquització i imposició de valors dels mitjans. L'arquitectura en xarxa d'internet i la cultura col·laborativa que li és pròpia permeten que tots siguem productors de contingut: qualsevol ciutadà pot elaborar-lo i difondre'l a través de blogs i xarxes socials i arribar, pràcticament, a qualsevol punt del planeta».²

En el cas del feminisme, la seva presència en el si de l'entramat digital ha brindat a veus històricament arraconades l'oportunitat de comptar amb un espai on expressar-se i trobar-se, les unes amb les altres. Un espai on abraçar-se i resistir. Internet, en els seus orígens, no va néixer per estimular l'organització ciutadana, sinó per satisfer finalitats marquetinianes i militars profundament vinculades al capitalisme. Justament per això, no deixa de ser paradoxal que aquestes eines, que no han estat en absolut creades amb fantasies revolucionàries, acabin esdevenint canals des d'on es gesten revoltes i lluites socials. Tal com afirma Rovira:

«El revers de tot això, la llibertat que apareix en la mateixa sociabilitat, aquest indret indestructible del nosaltres, és una potència política que pot trencar amb tot allò previst i imaginable. Les multituds connectades, en la seva capacitat d'agència inesperada, són part de l'accident del sistema».³

La presència del discurs feminista a la xarxa suposa, per si sol, el desafiament a tota una estructura social erigida sobre un poder que menysté –deliberadament– aquells sabers, necessitats i experiències que no són d'homes *cisgènere*,⁴ blancs i rics. Gràcies a la seva capacitat per articular xarxes horitzontals i descentralitzades, i a través d'una multiplicitat de nexes i interaccions, el ciberespai s'ha revelat com un nou estadi des d'on lluitar per la transformació social i política, tant a escala global com local.

---

2 TASCÓN; QUINTANA, *Ciberactivismo*.

3 ROVIRA, *Activismo en red y multitudes conectadas*.

4 Una persona es considera cisgènere quan la seva identitat de gènere coincideix amb el gènere que li van assignar quan va néixer.

1.1. Aproximació al ciberactivisme feminista

El terme ciberfeminisme té el seu origen a l'inici de la dècada dels 1990 de la mà del grup d'artistes australianes VNS Matrix,⁵ que a través de pràctiques artístiques de guerrilla —especialment el net.art—⁶ van reflexionar sobre el paper subordinat de la dona tant en la tecnologia com en el món de l'art. Simultàniament, en aquest cas al 1997, la filòsofa britànica Sadie Plant (1964) en va fer una aproximació teòrica en l'obra *Zeros and Ones*, on concebia la tecnologia com un objecte primordialment femení, amb unes estructures que coincidien amb les dinàmiques pròpies de l'organització social tradicional de les dones. Avui, malgrat les crítiques per essencialista que Plant va rebre en el seu moment, teòriques contemporànies com Remedios Zafra (1973) —especialista en l'estudi crític de la cultura contemporània i les polítiques de la identitat a les xarxes—, reivindiquen la lucidesa del seu pensament quan es refereixen, per exemple, a les maneres de fer activisme feminista a la xarxa: «Des d'aleshores internet ha suggerit no poques metàfores al feminisme i a les seves maneres de fer front a les lògiques lineals i excloents pròpies dels discursos jeràrquics».⁷ En els inicis del debat feminista sobre la tecnologia també hi destaca el pensament de Donna Haraway (1944), qui ja al 1985 agitava la discussió amb el seu *Manifest Cyborg*,⁸ on negava les barreres entre gènere i màquina.

Si bé aquestes van ser les primeres aparicions d'un terme que fins aleshores no existia, avui sovint ens referim al ciberfeminisme com al conjunt de pràctiques i accions que conformen l'activisme feminista a internet. Va ser la periodista catalana Montserrat Boix (1960) qui va atrevir-se a conceptualitzar el terme «ciberfeminisme social» per englobar l'activisme feminista que actua per internet i que connecta amb moviments antiglobalització i amb grups activistes en defensa dels drets humans, tot proclamant l'ús estratègic de les noves tecnologies i l'espai virtual en la transformació social. D'aquesta manera, Boix en va eixamplar el marc definitori i va incorporar les experiències de la lluita feminista a internet:

«El moviment artístic ciberfeminista evoluciona a principi del segle XXI cap al ciberfeminisme social, que té com objectiu difondre informació per generar xarxes d'activisme i solidaritat, coordinar iniciatives per millorar

---

5 VNS Matrix era un col·lectiu artístic fundat a Adelaide per Josephine Starrs (1955), Julianne Pierce (1963), Francesca da Rimini (1956) i Virginia Barratt (1959). El grup investigava i desxifrava les narratives de dominació i control que envolten l'alta cultura tecnològica i el paper que s'hi reserva a les dones, i en qüestionava els discursos d'una manera subversiva. Va presentar diverses instal·lacions, esdeveniments, publicacions i obres d'art públiques arreu del món, treballant amb la tecnologia, la fotografia, el so i el vídeo.

6 Art que se serveix d'internet no només com a plataforma de presentació, sinó també com a matèria prima per a la creació. És una forma d'art interactiva, amb produccions que no es poden deslligar de la seva pròpia presència i el seu impacte a internet.

7 ZAFRA, *Un cuarto propio conectado*.

8 HARAWAY, *Ciencia, cyborgs y mujeres. La reinención de la naturaleza*.

de manera concreta la vida de les dones, a més de servir de fre a les accions d'abús d'un patriarcat també globalitzat».⁹

El feminisme en xarxa, que en aquest treball anomenarem ciberactivisme feminista, és avui un fenomen transnacional, que ha generat aliances i solidaritat amb altres activismes i causes, però que alhora actua localment, amb campanyes i accions concretes sobre cada territori. Cada iniciativa, cada mobilització, s'inspira o aprèn d'experiències anteriors, impulsades per membres del moviment en altres indrets del món. Com explica Manuel Castells (1942), els moviments socials a l'era d'internet són moviments locals i globals alhora, que tant poden denunciar discriminacions d'un territori concret com realitats d'altres punts del planeta, que creen xarxes de resistència, que mantenen viu un debat mundial a internet, i que de vegades convoquen manifestacions mundials conjuntes i simultànies.¹⁰ També n'és un tret comú, i en el cas del feminisme molt clar, el seu caràcter autoreflexiu, que el porta a revisar-se constantment.

Les noves tecnologies no només han brindat al feminisme una eina per difondre els seus missatges, sinó una autèntica àgora cibernètica. A partir de la connexió entre elles, i estimulades per un fort sentiment d'identitat col·lectiva, feministes d'arreu participen, també a internet, en la lluita per un canvi social, econòmic i polític. L'escriptora Núria Varela (1967) ho sintetitza així:

«Internet ha esdevingut una eina fonamental en el desenvolupament del feminisme. D'una banda, com a mitjà de comunicació alternatiu. De l'altra, la xarxa és l'instrument perfecte per organitzar campanyes tant locals com mundials entre un col·lectiu sempre mancat de temps i recursos. [...] Així, es pot parlar d'un corrent potent, el ciberfeminisme, que, com a mínim, té tres branques desenvolupant-se amb força: la creació, la informació alternativa i l'activisme social».¹¹

1.2. Metodologia i estructura del treball

En aquest treball es proposa l'anàlisi del fenomen del ciberactivisme feminista a Catalunya. Per conèixer les seves dinàmiques i les seves pràctiques, es planteja investigar el model d'acció col·lectiva que es deriva

---

9 BOIX, «Hackeando el patriarcado. La lucha contra la violencia hacia las mujeres como nexo. Filosofía y práctica de Mujeres en Red desde el ciberfeminismo social».

10 CASTELLS, *Redes de indignación y esperanza. Los movimientos sociales en la era de internet*.

11 VARELA, «La tercera ola. Del feminismo radical al ciberfeminismo».

d'aquesta dimensió virtual del moviment, tot assenyalant-ne les bases que el fonamenten i detectant-ne les oportunitats, els reptes i les limitacions. Des d'aquesta perspectiva s'estudien empíricament, per una banda, les dinàmiques del ciberactivisme feminista a Catalunya; i per l'altra, la seva incidència en l'agenda pública catalana a través d'accions concretes i mobilitzacions ciutadanes. A partir d'un estudi de cas, el projecte analitza quin paper va desenvolupar internet i les noves tecnologies en la jornada del 8 de març (8M) de 2018, tot indagant en les interaccions i els moviments que es van produir al voltant d'aquesta data a les xarxes, així com en la gestió que en va fer el moviment feminista català i que va desembocar en una vaga general i una manifestació històrica a Barcelona –i a altres ciutats catalanes.

Per assolir els seus objectius, la recerca s'estructura en tres grans blocs. En el primer s'aborda la relació del moviment feminista català amb el ciberespai, a través de l'anàlisi de les dinàmiques virtuals a partir d'una mostra de col·lectius feministes d'arreu del territori. També s'estudia el fenomen de les ciberactivistes i, a partir d'entrevistes amb una representació de feministes catalanes amb incidència a la xarxa, s'investiguen els seus perfils i les seves pràctiques, així com les seves motivacions i dificultats. Alhora, el treball explora les relacions que aquelles feministes autònomes, no organitzades i sense tanta repercussió a internet, han establert amb la xarxa, on hi han trobat un nou marc des d'on actuar i relacionar-se.

En un segon bloc, s'estudia el cas del 8M del 2018 a Catalunya amb l'objectiu de demostrar el potencial de la xarxa com a aliada en l'articulació i la difusió de mobilitzacions feministes. Per a l'estudi de cas, es reconstrueix el relat de la gestió comunicativa de la jornada, mitjançant entrevistes amb profunditat amb representants de la Comissió de Comunicació de la Coordinadora 8M Catalunya, l'Agència 8M i el col·lectiu Les Periodistes Parem. A partir de la recuperació de les accions comunicatives i les estratègies de difusió d'aquestes tres plataformes, s'aprofundeix en la relació entre internet –i els seus diversos canals– i l'articulació d'una vaga i una manifestació que, avui, ja formen part de la història. Seguidament, es mesura l'impacte que el 8M de 2018 va registrar dins del mateix ciberespai, i s'observa com els continguts virtuals es traslladen als mitjans de comunicació i al discurs públic. A partir de l'estudi de cas de la jornada del 8M de 2018, es fa una anàlisi dels moviments virtuals que van precedir i acompanyar la protesta i s'intenta mesurar l'impacte social de la mobilització.

I en un tercer bloc, s'exploren els principals reptes del ciberactivisme feminista a Catalunya. També es proposen pautes i orientacions per a un aprofitament de les possibilitats de la xarxa com a punt de trobada per als feminismes i com a eina per a l'acció política i social.

Finalment, a l'Annex 1, es dibuixa una radiografia dels principals portals feministes catalans i d'algunes de les iniciatives feministes llançades a la xarxa des de Catalunya. Amb tot, es vol valorar la capacitat que ofereixen les xarxes per denunciar desigualtats de gènere, qüestionar l'estatu quo i oferir resistència al discurs hegemònic dominant.

EL MOVIMENT FEMINISTA CATALÀ A LA XARXA

2.1. Col·lectius feministes

Internet és una eina normalitzada i d'ús quotidià en les dinàmiques de comunicació del moviment feminista català. Una eina que, a més de reforçar la difusió de missatges i campanyes, permet llaurar noves complicitats i aliances entre totes aquelles persones, col·lectius i organitzacions que treballen per una societat feminista, tant a Catalunya com a qualsevol lloc del món.

En una enquesta feta en el marc d'aquesta investigació, sota el títol «Moviment feminista i ús de la xarxa», un total de 135 col·lectius feministes catalans han expressat obertament quin ús fan de les eines digitals des del seu activisme.¹² Gràcies a la seva col·laboració en aquesta recerca, una primera dada a subratllar és l'elevada presència a internet dels col·lectius feministes catalans, ja que un 91,5% dels grups enquestats afirma que disposa d'alguna eina o plataforma virtual per fer difusió de la seva activitat i participar del moviment feminista també des del ciberespai. En la majoria de casos, la presència a internet pren forma de compte o perfil a una xarxa social, majoritàriament Facebook –93%– i Twitter

---

¹² Els col·lectius que han participat en aquesta recerca formen part de la base de dades de l'Institut Català de les Dones, que es pot consultar al web www.iec.cat. Tenen projeccions diverses i són d'arreu del país. Es poden consultar a l'annex 1 d'aquesta recerca.

–52,3%–, seguides de lluny per Instagram –38,3%. En aquestes plataformes, els col·lectius –un 49,2% fa més de cinc anys que les utilitza– pengem tant publicacions pròpies com continguts d'altres organitzacions o feministes, així com informació de convocatòries o notícies relacionades amb el moviment.

Un 52,3% dels col·lectius enquestats disposa d'una pàgina web pròpia com a portal d'informació en línia obert al públic, amb notícies, recursos, dades de contacte i vies de col·laboració. Un 29,2% compta amb un blog. D'entre els grups enquestats, un 79,6% fan servir el correu electrònic, tant per a missatges entre les seves membres com per a fer difusió externa de les iniciatives. És a través del correu, de fet, que molts dels col·lectius fan córrer notícies o butlletins electrònics entre els seus cercles. També és habitual l'ús de Google Groups, una plataforma per a fer enviaments només entre membres d'una mateixa comunitat. En aquesta mateixa línia, aplicacions com Slack¹³ permeten a moltes activistes treballar col·laborativament a distància. Per al treball en línia, la plataforma Skype figura entre les aplicacions preferides per a reunions no presencials, que en aquest cas es desenvolupen en directe gràcies a una xarxa de telefonia per internet i webcams. Així mateix, la plataforma Google Drive és molt utilitzada entre els col·lectius, ja que permet la redacció conjunta de documents entre un grup de persones de manera ràpida, eficaç i segura.

Internet també ha proveït als feminismes d'un conjunt d'instruments per facilitar i enfortir els seus vincles interns. En la comunicació dels col·lectius hi tenen molt pes els serveis de missatgeria instantània com WhatsApp –86,1%– o Telegram –8,8%–, que en els seus xats grupals acullen des de debats fins a l'organització d'iniciatives. Finalment, altres punts de trobada virtuals són els canals de xat de les xarxes socials, des d'on es poden crear pàgines i grups de conversa privats.

Dinàmiques

Pel que fa a les dinàmiques de treball, s'observa que en la majoria dels casos l'activitat a les xarxes és intensa, sovint quotidiana. Un 32% dels col·lectius afirma que penja continguts o en comparteix cada dia, un 40% ho fa cada setmana i un 39% ho fa com a mínim un cop a la setmana. Aquestes tasques de comunicació externa, que consisteixen en l'actualització de pàgines web, blogs i en la generació de continguts a les xarxes on es té presència, recauen normalment –58%– en una sola persona que assumeix aquesta funció. També és força habitual que

---

13 Plataforma de missatgeria instantània pensada per al treball en equip. Propietat de la companyia Slack Technologies, permet crear grups, converses privades i canals, que funcionen com un espai de treball digital amb diverses sales de reunió virtuals.

aquest rol el comparteixin un petit grup de persones, tot i que no sempre en forma de comissió de comunicació. El perfil majoritari de les dones que actualitzen les xarxes dels grups se situa entre els 30 i els 45 anys –36,3%– i una quarta part té formació especialitzada en periodisme, comunicació o similars –25,6%. Entre el material emès per aquests col·lectius hi trobem tant text escrit, com imatges i vídeos. Un dels elements més habituals són les convocatòries de concentracions i mobilitzacions diverses.

Gairebé la totalitat de col·lectius apunten que la xarxa els permet fer arribar les seves idees i discursos a un públic més ampli, i que per tant amplifica els seus missatges i els fa d'altaveu. Un 76,8%, a més, assegura que a través de la xarxa interactuen amb altres col·lectius i grups feministes, i que d'aquesta interacció en sorgeixen, sovint, sinergies i aliances profitoses. Per tot plegat, un 97,1% creu que les xarxes són, en efecte, unes bones aliades per al moviment feminista, ja que poden contribuir en la definició de nous marcs d'interpretació de la realitat i complementar la feina feta des d'altres esferes de treball.

2.2. L'aportació de les ciberactivistes feministes

Dins de l'extens entramat d'activitat virtual dels feminismes a Catalunya hi trobem, també, aquelles dones que aquí anomenarem «ciberactivistes feministes»: feministes amb forta presència a les xarxes, amb moltes persones seguidores, molt actives en els seus perfils i que des dels seus comptes difonen missatges feministes. Són usuàries de xarxes socials amb una audiència que sovint supera la d'alguns mitjans de comunicació i que actuen, a la pràctica, com a *influencers*: com a líders d'opinió o prescriptores per a moltes de les persones que les segueixen. El fet de ser populars i tenir una gran quantitat de seguidores fa que els continguts que publiquen als seus murs tinguin un altíssim abast potencial i que els seus missatges siguin compartits i reproduïts milers de vegades. Les seves veus es converteixen, a la xarxa, en altaveus de discursos, pràctiques i convocatòries feministes. Tenen molta capacitat per influir en el seu públic –que sovint les considera referents– i són capaces d'aconseguir que un missatge es viralitzi en poc temps.

Per a aquesta recerca hem entrevistat una mostra de nou ciberactivistes catalanes per analitzar el seu ús polític de les xarxes socials i indagar en la seves experiències personals, reflexions i punts de vista sobre les pràctiques que duen a terme en l'entorn digital.¹⁴ Les entrevistades per a aquesta recerca són: Natza Farré (1972) –comu-

---

¹⁴ La tria de les entrevistades es va fer a l'estiu de 2018 i respon a la seva activitat a les xarxes fins aleshores. Totes les entrevistes es van fer durant l'estiu i la tardor de 2018

nicadora–, Bel Olid (1977)–traductora, escriptora i professora–, Ana Polo (1990) –humorista, guionista i reportera–, Miriam Hatibi (1993) –consultora de comunicació–, Júlia Barceló (1985)–actriu–, Desirée Bela-Lobedde (1978) –comunicadora–, Marta Bellvehí (1989) –il·lustradora–, Laura Freixas (1958) –escriptora– i Paula Bonet (1980)–pintora. Són dones de diversos perfils que tenen en comú la seva activitat a les xarxes, la seva popularitat i el seu compromís amb el feminisme. També són diverses les motivacions que les porten a implicar-se públicament en la lluita, tot i que sempre sorgeixen d'experiències o situacions que elles mateixes han viscut. La majoria saben identificar el moment en què la seva consciència feminista va començar a despertar.

Què t'empeny a compartir continguts feministes? Has viscut alguna experiència que activés la teva consciència feminista?

Paula Bonet: «Sí, sí que he viscut experiències que han fet activar la meua consciència feminista. He patit discriminacions en taules rodones, en mitjans de comunicació, a la universitat... A mi, en el meu activisme, m'empeny la necessitat que el món es narri també en femení».

Júlia Barceló: «En general, ha estat l'acumulació de contratemps que després vas classificant com a tractament masculista, tant en l'àmbit laboral com el personal. M'empenyen les ganes de generar consciència, perquè a mi em van ajudar molt altres feministes a xarxes socials. L'activisme a xarxes genera comunitat».

Natza Farré: «M'hi empeny el fet de ser dona i la necessitat de denunciar les injustícies que patim».

Bel Olid: «Ha sigut més aviat una acumulació d'experiències personals i l'accés a discursos teòrics sobre feminisme. Ho he fet des que faig servir les xarxes socials... Forma part de la meua manera de viure, denunciar el que considero injust».

Ana Polo: «Sempre he pensat que les dones vivíem situacions injustes, o que érem menys, o que se'ns jutjava més. Però no va ser fins fa uns tres anys que vaig adquirir una certa consciència feminista i vaig començar a no callar. M'hi empeny una necessitat de reivindicar tot allò relacionat amb el feminisme, i també certa obligació a denunciar tot allò que penso que ens oprimeix».

Desirée Bela-Lobedde: «Sens dubte, esdevenir mare va ser un punt d'inflexió. Volia que les meves filles estiguessin orgulloses de la seva herència i de la seves característiques identitàries; i també volia proveir-les

dels recursos necessaris per fer front el racisme que sens dubte, es trobaran tard o d'hora. M'empeny la necessitat d'aconseguir una societat més justa, lliure de racisme. Vaig començar a fer-ho al 2011, centrant-me en l'activisme estètic per a dones negres amb el cabell afro natural, perquè en aquell moment no hi havia gaire contingut en aquest sentit al país».

Laura Freixas: «Un moment clau va ser quan em vaig quedar embarassada i em vaig sentir expulsada *ipso facto* del món de la cultura. M'empenyen la indignació davant la injustícia i l'estímul intel·lectual d'intentar entendre la condició de les dones».

Marta Bellvehí: «En els últims anys he anat prenent consciència de què era el feminisme, et vas adonant de moltes creences apreses que t'han perjudicat, t'han fet sentir culpable, avergonyir-te de tu mateixa i, en definitiva, ser menys lliure. Crec que és important que debatem sobre tots els temes, sense tabús, i que reclamem i treballem per una societat més justa. A través de les xarxes he empatitzat amb il·lustracions i missatges de companyes de professió, m'han ajudat a entendre'm i a adonar-me de situacions que no hauríem de permetre, de ser més conscient dels meus drets. Per això crec que és important que fem difusió de continguts feministes, per ajudar-nos entre totes».

Algunes de les ciberactivistes han viralitzat les hores i els punts de trobada de concentracions i manifestacions del moviment feminista celebrades tant a Barcelona com en altres indrets. Aquest és el cas, per exemple, de la il·lustradora Paula Bonet, que ha multiplicat l'abast de moltes de les convocatòries feministes recents gràcies a tuits informatius que s'han compartit ràpidament entre un gran volum de gent. Altres activistes han ideat campanyes concretes, com l'actriu Júlia Barceló, que fa uns mesos va llançar al núvol el hashtag #SerActriuÉs que, amb un gran ressò a Twitter, visibilitzava el biaix de gènere que pateixen les actrius dins del seu sector. En aquesta mateixa línia, les entrevistes coincideixen a valorar molt positivament fenòmens virtuals de denúncia massiva de violències masclistes com el #MeToo o el #Cuéntalo, amb què s'ha construït una memòria col·lectiva que fins ara mai havia estat ni narrada ni escrita.

Quina lectura en fas, de fenòmens com el #Cuéntalo, el #MeToo o el #SerActriuÉs?

Júlia Barceló: «Són essencials per sentir-se sobretot acompanyada, per veure la magnitud del problema, per generar xarxa de solidaritat. Ara, però, és essencial que convertim tot això en cures, en solucions».

Marta Bellvehí: «Em semblen molt positius... Quan destapem aquestes coses estem guanyant poder!».
Desirée Bela-Lobedde: «Són necessaris per visibilitzar les realitats de moltes dones que passaven de-sapercebudes i que s'han de denunciar i expressar per tal que la societat en sigui conscient».

Paula Bonet: «Són imprescindibles per obrir els ulls als i a les que encara no han despertat».

Miriam Hatibi: «Són fenòmens molt i molt bons, i han ajudat a moltes noies a entrar al món del feminisme».

Bel Olid: «Són fenòmens massius de visibilització d'experiències que compartim la majoria de dones i que no solen tenir ressò. Crec que, a més de la funció catàrtica que poden tenir individualment, són també un mecanisme que genera adhesió entre dones que fins fa poc no s'haurien autodenominat feministes».

Ana Polo: «En faig una lectura molt positiva. Moltíssim. Hem arribat a un punt en què un gran nombre de dones no estem disposades a callar. Hem dit prou. Volem posar els nostres límits, denunciar tot allò que ens han fet, i que no torni a passar. Em sembla que estem en un moment brutal; i que tot i que ens queda un llarg camí, *'esto ya no tiene vuelta atrás'*».

Natza Farré: «Són absolutament necessaris per donar a conèixer l'assetjament que patim».

Laura Feixas: «Són fenòmens que serveixen per adonar-nos que hi ha coses que no ens han passat només a nosaltres, individualment, i per poder anomenar-les. Perquè no es tracta de casos aïllats: és el patriarcat».

Per les ciberactivistes, la xarxa és una plataforma que permet incidir en la societat. Tot i això, són conscients que la realitat no és virtual i que el gran repte pendent és traslladar la lluita a la vida real. La majoria, però, es mostren optimistes i creuen que les energies dipositades en l'activisme *online* no són perdudes, sinó que sumen i que ajuden a conscienciar més gent. Alhora, n'hi ha que confessen que haver-se reivindicat públicament com a feministes les ha perjudicat en la seva carrera o reputació, però que malgrat això, no se'n penedeixen. I moltes, la majoria, expliquen que a través de la seva activitat virtual han connectat amb altres dones feministes, que han fet amistats, participat en grups de suport i que a través de les relacions sorgides de la xarxa han ideat o participat en iniciatives que han tingut repercussió.

Creus que els missatges que difonem per xarxes poden acabar tenint un impacte real en la societat?

Paula Bonet: «Crec que els missatges que difonem poden tenir un impacte real en la societat, sí. Les xarxes són un mitjà de comunicació poderós».

Júlia Barceló: «Estem trencant amb el discurs hegemònic que fins ara havia tingut el poder a partir dels mitjans de comunicació. Apareix el debat, la resposta a allò establert... L'èxit de les manifestacions del 8 de març no hauria estat possibles sense les xarxes. I sense les xarxes molts homes, com Harvey Weinstein (1952) o Lluís Pasqual (1951), tampoc haurien deixat de ser impunes».

Natza Farré: «Hi ha moltes coses que passen desapercebudes i que quan se saben, de vegades a través de les xarxes, canvien la perspectiva de molta gent. Però hem de tenir clar que les xarxes són un mitjà, i que la realitat no és virtual».

Bel Olid: «Tota pedra fa paret. Crec que en els últims temps estem veient com algunes reivindicacions feministes són discutides per l'opinió pública de manera seriosa, i no ignorades, reprimides o ridiculitzades com era habitual. El gran repte és traslladar les accions més enllà de les xarxes, tot i que ens n'estem sortint».

Ana Polo: «He après moltes coses i he desenvolupat la meua consciència feminista gràcies també a les xarxes. I m'he adonat de tics masclistes, racistes, classistes que tenia. I gràcies a això m'he pogut deconstruir. És una eina fantàstica, però alhora hem de vigilar que tot l'activisme que fem no es quedi aquí, cal baixar al món real».

Miriam Hatibi: «Els missatges feministes a les xarxes ens fan valentes, ens apoderen i ens demostren que no estem soles, ens donen dades i ens ajuden a crear discurs. Però hem de ser conscients que hem de fer el pas».

Desirée Bela-Lobedde: «El que algú llegeix a les xarxes, si ho accepta i el fa canviar, s'ho enduu al seu entorn proper i intenta estendre-ho. Així que, des del nivell micro, de persona a persona, es pot impactar. Per a mi l'activisme a xarxes té pocs handicaps. Al contrari, et permet arribar a un nombre il·limitat de persones i també em posa en contacte amb persones i realitats que, d'altra manera, potser no coneixeria».

Marta Bellvehí: «Sí, i tant que tenen un impacte real. Jo mateixa ho he sentit quan una marca de joguines eròtiques va oferir productes a il·lustradores que conec, i elles els van promocionar. Veure els comentaris de gent anònima i les seves reaccions em van divertir i em van fer sentir bé. Vaig adonar-me que encara arrosseguem vergonyes estúpides. T'adones que hi ha molta gent que ha passat pel mateix que tu o que se sent igual».

2.3. Violències en línia

En moltes de les seves interaccions virtuals, les ciberactivistes –així com totes aquelles persones i col·lectius que emeten missatges feministes a internet–, s'enfronten a violències digitals d'intensitat diversa. Són atacs que responen al desig d'aquells sectors de la societat que malden per silenciar els feminismes, per desprestigiar-los. Rere la seva ofensiva s'hi amaga la por de perdre els propis privilegis i l'afany de mantenir un statu quo que, per les relacions de poder i les opressions que el sostenen, els interessa.

«Les difamacions, els insults, les amenaces de violació i d'assassinat a través de Twitter i Facebook o en els comentaris dels articles *online* dels mitjans de comunicació exercits per desconeguts són força habituals quan les dones, i les periodistes en particular, expressen les seves idees des del feminisme».¹⁵

Segons un estudi d'Amnistia Internacional,¹⁶ a l'Estat espanyol una de cada cinc dones pateix abusos a internet, sobretot a través de les xarxes socials. En la meitat dels casos els atacs són de naturalesa misògina o sexista, i gairebé un terç inclouen amenaces d'agressió física i sexual. El 59% dels atacs cibernètics cap a les dones provenen de persones desconegudes que exerceixen la violència d'una manera impune, aprofitant el buit legal que existeix per regular aquesta mena d'agressions i abusos. La dificultat d'identificar aquestes agressions, tant per part de les mateixes dones que les pateixen com del seu entorn, de la policia i els operadors jurídics, se suma a la dificultat de provar-les. L'anonimat de molts agressors és també un dels obstacles més habituals a l'hora de perseguir aquests delictes. S'hi suma, també, la manca d'un tipus penal concret per a les ciberviolències masclistes, que en reconegui la seva motivació per raó de gènere en

---

15 MUNTANÉ, «Ciberassetjament masclista: Internet també té gènere».

16 AMINISTIA INTERNACIONAL, *Violence and abuse against women*.

lloc d'abordar-les des de la «ciberdelinqüència» –una categoria compartida amb l'espionatge industrial o el tràfic d'armes, per exemple– o de contemplar-les com a violència masclista únicament quan s'inscriuen en el marc de la parella i exparella. La falta de confidencialitat de la víctima a l'hora de fer la denúncia també frena moltes dones, que no gosen emprendre cap acció legal contra els seus agressors per por que les conseqüències siguin encara pitjors.¹⁷

La ciberviolència masclista pot consistir en insults, amenaces i assetjaments, en la suplantació de la identitat virtual, el control, l'enviament de material cruel i indesitjable o la violació de la intimitat, entre d'altres. Les dades assenyalen que aquesta mena d'atacs tenen un fort impacte psicològic, que es manifesta en forma d'atacs d'ansietat, depressió, estrès i autocensura. Com a conseqüència de tot plegat, el 81% de les dones que han patit abusos en línia han canviat la seva manera d'utilitzar les xarxes, i han experimentat una pèrdua de confiança i d'autoestima.

Un dels col·lectius més assaltats és el de les dones periodistes actives a les xarxes. Durant el 2018, l'International Press Institute (IPI) [Institut Internacional de Premsa] i la Plataforma en Defensa de la Libertad de Expresión (PDLI) han publicat un informe pioner sobre l'assetjament digital a periodistes a l'Estat espanyol que conclou que es tracta d'un fenomen molt freqüent i que té la finalitat de deslegitimar les persones que el pateixen.¹⁸ El menysteniment, la humiliació per l'aspecte físic, els insults masclistes, les amenaces d'agressió sexual i els missatges d'intimidació a fills, filles i familiars són els principals trets característics de les amenaces *online* dirigides a dones. I és que el fet de ser dona i tenir veu a les xarxes equival, actualment, a tenir un perfil vulnerable,¹⁹ en què els abusos virtuals i la intimidació són habituals i fan que moltes dones se sentin indefenses, insegures, espantades.

Segons l'enquesta realitzada en el marc d'aquesta recerca entre col·lectius feministes catalans, un 65,9% del total ha afirmat haver rebut atacs masclistes per la seva activitat a la xarxa. Els insults i les burles es perfilen com els atacs més freqüents, però també s'han registrat atacs informàtics i amenaces molt específiques contra algun dels col·lectius i les seves integrants. En el cas de les ciberactivistes feministes, pràcticament

---

17 INSTITUT CATALÀ DE LES DONES, Estudi del Grup de Recerca Antígona per a l'Institut Català de les Dones. *Les ciberviolències masclistes*.

18 IPI; PDLI, «Acoso digital a periodistas del Estado español».

19 MUNTANÉ, «Ciberassetjament masclista: Internet també té gènere».

la totalitat del grup entrevistat ha estat víctima de ciberassetjament i violències masclistes en línia. Advertim, això sí, que els atacs més cruents es produeixen quan són fruit de la intersecció entre diversos eixos d'opressió, ja que en aquests casos les violències se superposen a les que es pateixen per raó de gènere i, en conseqüència, esdevenen encara més intenses. A continuació, destaquem algunes de les amenaces rebudes per les activistes entrevistades.

Has rebut atacs, insults o amenaces per la teva activitat a les xarxes?

Desirée Bela-Lobedde: «N'he rebut i en rebo. El 2016 vaig denunciar Youtube per no retirar insults racistes contra mi; el 2017 vaig ser focus d'una campanya d'*online shaming* a Twitter. Entre els insults, hi ha de tot. I he tingut por, sí. He denunciat amenaces de mort als Mossos d'Esquadra».

Miriam Hatibi: «He rebut amenaces de violació. Les amenaces han estat més pel meu activisme contra la islamofòbia que pel meu activisme feminista».

Bel Olid: «En rebo sovint. Els més habituals són sobre el meu aspecte físic, la meva orientació sexual i la meva capacitat intel·lectual».

Marta Belvehí: «N'he rebut pocs, d'atacs. Quan n'he rebut, ha estat sobretot pel fet d'expressar-me en català».

Paula Bonet: «M'han dit coses com que el meu pare va violar la meva mare, *feminazi*, que em merec una sanció social brutal –menyspreu, marginació absoluta–, que sóc una genocida, una puta barata, que cap home es podria plantejar mantindre una relació seriosa amb mi, *gilipolles*, boja, que he estat abusada pel meu pare, tiets i avis...».

Laura Feixas: «En rebo de tant en tant, sí... Recordo un comentari que deia: '*¡Cómo se ha nota que tu marido no te ha curtido el lomo!*'».

Júlia Barceló: «En general he rebut poques amenaces. Les més recurrents són intents de desacreditar la lluita mitjançant termes com *feminazi* o molts pseudointel·lectuals progressistes que es creuen per damunt del bé i del mal i que em donen lliçons morals sobre el que hauria de ser o deixar de ser el feminisme».

Ana Polo: «Sí, he rebut sobretot insults: que si sempre tinc la regla, que soc una histèrica, una malfollada, una puta, una guarra, una 'xupapolles', lletja, *feminazi*, cara de boja... M'han dit coses com 'vete a fregar' o 'deberían multar a tu padre por soltarte la correa que te mantenía en la cocina'».

Tot i la duresa dels atacs rebuts arran de la seva exposició pública, les entrevistades són molt actives a les xarxes. Aprofiten la seva projecció per denunciar realitats que consideren injustes i sensibilitzar-ne les persones que les segueixen. Per a moltes, el sentit de l'humor és una arma de lluita i de resistència, i sovint el fan servir.

2.4. Feministes autònomes, espais de suport i comunitats virtuals

L'activitat virtual de les ciberactivistes feministes més influents es creua i s'entrellaça amb la dels col·lectius feministes i amb la de moltes altres feministes autònomes que, sense pertànyer a un col·lectiu concret, també utilitzen els seus canals digitals per donar veu a la lluita feminista. És d'aquesta manera com, en un enorme entramat de fils i interaccions, el missatge feminista irromp en les pantalles de moltíssima població internauta. Quan les publicacions s'escampen pels perfils digitals fins a tenir un abast considerable, els mitjans no poden esquivar-ne el ressò i acaben posant el focus sobre els missatges feministes que corren per la xarxa, que salten a primera línia mediàtica. D'aquesta manera, les xarxes fan sortir a la llum –de les pantalles, però també de l'opinió pública– molts dels temes i debats de l'agenda feminista.

Internet suposa, per a les feministes, un nou canal per mantenir-se connectades, per trobar-se, per créixer plegades i per articular estratègies de lluita o de resistència comunes. La naturalesa autoreflexiva, crítica i oberta a l'aprenentatge del moviment feminista es reflecteix en la seva activitat digital: a internet, l'intercanvi d'informació i d'idees entre les feministes no cessa i deriva, sovint, en la creació d'un coneixement col·laboratiu, fruit d'un debat viu i d'aportacions continuades entre elles, a pesar dels molts entrebancs que presenta l'entorn.

Arran de l'activitat feminista a internet, la xarxa és, avui, també, terra de cultiu de nous col·lectius feministes –sovint nascuts directament dins d'ella– i de comunitats de dones que s'han conegut a través de les seves interaccions virtuals i que decideixen organitzar-se en grups de suport o petits cercles feministes virtuals i privats. Són grups creats segons afinitats i connexions de l'activitat digital de moltes feministes, grups en què l'accés no és pas públic i on només hi poden entrar aquelles persones que han estat convidades per

l'administradora –o administradores. Aquests xats permeten una comunicació molt àgil i són, també, un cau des d'on traçar estratègies d'autodefensa, resistència i acció feminista. Són, per a moltes, espais de seguretat i cures, i generen comunitat. En molts casos, les membres del grup virtual, que sovint no es coneixen personalment de bon principi, acaben celebrant trobades presencials periòdiques i teixint vincles profunds.

El missatge feminista s'escampa pel ciberespai a través d'una multiplicitat d'accions personals i col·lectives que troben en la xarxa una nova via per a la lluita per la igualtat i la transformació social. Es tracta, a la pràctica, de processos de comunicació que complementen el treball fet des d'altres estadis, però que tenen la particularitat de poder posar en contacte moltes persones en un mateix moment, per una mateixa causa i en un mateix punt de trobada: la xarxa. Amb tot, no cal perdre de vista que internet és una plataforma política controlada per gegants tecnològics, en què la seguretat, la privacitat i, en definitiva, la llibertat de les persones usuàries es troba amenaçada. Ser conscients dels riscos que presenta i aprendre'n a esquivar-ne els paranys són, justament, dos dels reptes actuals i més urgents del ciberactivisme feminista, així com del ciberactivisme en general. En parlarem més endavant.

EL CAS 8M DE 2018

Per conèixer i seguir de prop quin paper juguen les xarxes socials i les noves tecnologies en l'articulació i desenvolupament del moviment feminista català, ens centrarem en un cas concret que, degut a la seva transcendència i magnitud, creiem que pot ser paradigmàtic per aproximar-nos a l'objecte d'aquest estudi. Ens disposem, doncs, a analitzar el cas de les mobilitzacions del 8 de març de 2018 a Catalunya pel que fa referència, concretament, a la seva gestió comunicativa.

Amb motiu del Dia Internacional de les Dones de 2018, diversos col·lectius feministes catalans es van sumar a l'acció col·lectiva internacional que havia convocat marxes feministes a més de 170 països. A Catalunya, com al conjunt de l'Estat espanyol, també es va convocar una vaga feminista. En aquest capítol intentarem demostrar que la utilització estratègica de la xarxa –i de tots els seus recursos i possibilitats– va ser clau per a l'èxit d'aquesta mobilització, que va esdevenir històrica tant per la participació multitudinària com per la seva repercussió en l'agenda pública.

3.1. La Coordinadora 8M de Catalunya

La manifestació i la vaga feminista del 8 de març de 2018 al país es gesten des de la Coordinadora 8M de Catalunya, una plataforma que aglutina tots aquells

col·lectius i associacions feministes, així com persones a títol individual, disposades a treballar per fer-les possible. La Coordinadora 8M de Catalunya beu directament de l'experiència del moviment #VagadeTotes, que al 2014 va convocar una primera jornada de lluita per visibilitzar les condicions de desigualtat de les dones, les seves diverses realitats i la seva aportació essencial a la societat.

«Amb la #VagadeTotes es va fer una prova pilot de vaga general feminista a Catalunya. Durant els anys 2014 i 2015 es va construir bona part de l'argumentari i de les bases polítiques del que seria la vaga feminista de 2018», explica l'activista i investigadora en anàlisi del discurs crític Alex Rodríguez, membre de la Comissió de Comunicació de la Coordinadora 8M el 2018.

L'experiència s'inspirava, alhora, en la vaga feminista del 1975 a Islàndia i en les aturades feministes que el 2016 es van convocar arreu de l'Argentina. La Coordinadora 8M de Catalunya es vincula a la Coordinadora 8M d'àmbit estatal, de qui n'adaptarà el manifest i amb qui es reunirà periòdicament.²⁰

Al novembre de 2017, just després de la commemoració del Dia Mundial Contra la Violència Masclista, la Coordinadora 8M de Catalunya inicia un calendari incansable de reunions i assemblees per preparar les mobilitzacions del 8M. Les trobades se celebren a Ca la Dona, a Barcelona, i a l'equip de treball sempre hi ha entre 20 i 30 persones, tot i que a les assemblees obertes n'arriben a ser més de 200, i en l'últim tram fins i tot més.

«Eren assemblees gegantines, la planta de dalt de Ca la Dona era plena de gom a gom. En un primer moment, les reunions se celebren cada quinze dies, però a mida que s'apropa la data, el ritme esdevé frenètic i se n'arriben a fer fins a tres a la setmana», recorda Rodríguez.

Des de l'assemblea s'elabora un argumentari propi, que serà la base teòrica de totes les accions impulsades. També es creen comissions de treball específiques, com són la comissió laboral, la comissió de cures, una comissió d'extensió, una comissió de migrades, una comissió de violència i – aquesta és la que més ens interessa per a la nostra investigació– una comissió de comunicació.

---

20 COORDINADORA 8M, «Manifest 8M».

La comissió de comunicació

Al gener de 2018 s'estructura una comissió de comunicació amb dones de diferents punts de Catalunya que, a través de reunions de treball en línia, dissenyen l'estratègia de premsa, xarxes socials i web del 8M a Catalunya. El grup oscil·la entre dues i set persones, segons el moment, i gairebé totes es dediquen a la comunicació o estudien per fer-ho algun dia. Entre elles hi ha dissenyadores, *community managers*, periodistes, comunicadores... Les trobades virtuals es mantenen per Telegram, a través d'un grup privat, i també per Skype. A l'hora d'escriure les actes, en canvi, s'opta per aplicacions com Slack. L'elevat volum de feina, que les arriba a col·lapsar, així com baixes d'última hora, fan que algunes de les seves membres decideixin bolcar-se a temps complet en les activitats de la comissió, on durant dos mesos hi tindran una dedicació plena.

«El 8M va ser més gran del que havíem pogut imaginar, se'ns en va anar de les mans, però no només a nosaltres. Ningú ho podia esperar, ho va desbordar tot... De cop i volta, et trobaves milers de correus, hi va haver un col·lapse molt gran. Jo, per exemple, ho vaig deixar tot durant dos mesos: algunes persones vam aturar les nostres vides per dedicar-nos a la comissió, estàvem desbordades. Hi havia tantes coses a fer que no ho podíem controlar», segueix Rodríguez.

Una de les primeres accions de la comissió és la creació d'un web, que es posa en funcionament al gener de 2018 sota el domini www.vagafeminista.cat i que té l'objectiu de centralitzar tota la informació sobre el 8M a Catalunya. En aquest portal s'hi penja el manifest de la coordinadora acompanyat d'un enllaç per a poder-s'hi adherir. També s'hi comparteixen els materials gràfics de difusió –cartells, octavetes, banners...– i una agenda dels actes convocats arreu del territori, que es geolocalitzen en un mapa. En una primera notícia publicada el 26 de gener de 2018,²¹ es comunica el llançament del web i l'obertura d'un compte a Twitter –@vagafeminista–, un compte a Instagram –vagafeminista8M–, i una pàgina de Facebook –vagafeminista8M. També s'hi proposen les etiquetes #VagaFeminista i #EnsAturem per promoure els continguts virtuals sobre la vaga i es demana la màxima difusió.

Les membres de la comissió gestionen la comunicació de la Coordinadora 8M amb els mitjans i desenvolupen les funcions pròpies d'un gabinet premsa: fan enviaments de comunicats, atenen trucades de periodistes, preparen articles, concerten entrevistes... I aconsegueixen que, en molt poc temps, la Coordinadora 8M esdevingui la interlocutora oficial de la mobilització.

---

21 COORDINADORA 8M, «Comencem el compte enrere cap a la vaga feminista».

«Ens trucaven contínuament, passàvem més d'una setmana concedint entrevistes, totes nosaltres, per tot arreu... Els mitjans s'adreçaven a la comissió per demanar-nos informació, per verificar dades... Hi va haver un moment que la crítica feminista exercia com a control. El 8M es va fer tan gran que va tenir un efecte rebot per als mitjans, i ja no podien dir el que volien. Ells ho havien fet gran, però el discurs era nostre. No se'ns criminalitzava, no se'ns ridiculitzava... El 8M no van poder dur a terme les típiques estratègies contra el feminisme», apunta Rodríguez, recordant la seva tasca com a membre de la comissió.

D'entre les accions comunicatives engegades, una campanya en línia per recaptar fons pren una especial força a les xarxes i reuneix 3.000 euros per destinar a una caixa de resistència. Una altra de les actuacions consisteix en la difusió d'una capçalera virtual de suport a la vaga feminista, dissenyada per ser compartida entre els perfils virtuals i donar més visibilitat a la convocatòria. Tant al web com a les xarxes socials s'hi publiquen puntualment totes les informacions relacionades amb les assemblees, les reunions de treball i les mobilitzacions previstes. Tots els comunicats emesos per la comissió tenen el manifest de la Coordinadora 8M i el seu argumentari com a marc de referència, al qual es remetent contínuament.

3.2. L'Agència 8M

Un mes abans del 8 de març, des de la Coordinadora 8M es fa una crida per organitzar una agència de comunicació per cobrir tant la vaga com la manifestació. La crida es vehicula a través de Ca la Dona, que fa servir la xarxa social Facebook per penjar una publicació dins de la pàgina del grup privat *Agenda de Periodistes*, una comunitat virtual formada per gent que es dedica a la comunicació. En aquest post es convoca una reunió informativa, on hi acaben assistint unes 25 dones de diverses edats i perfils professionals, totes elles relacionades amb la comunicació. No es coneixen entre elles però tenen en comú la voluntat de col·laborar i participar activament en el que aleshores és tan sols un projecte, una possibilitat.

I d'aquest missatge llançat a les xarxes en neix l'Agència 8M: una agència de comunicació pròpia que aspira a centralitzar tota la informació relacionada amb el 8M amb una perspectiva feminista per evitar desvirtualitzacions en el tractament de les notícies.

«La nostra intenció era que la informació que sortís del 8M estigués feta per gent implicada en el 8M. Volíem que tots els mitjans se'n fessin ressò, però volíem ser nosaltres l'origen del missatge. Érem professionals que

volíem passar la informació neta, o almenys interpretada com volíem que s'interpretés. No volíem que res es malinterpretés», explica la periodista Noelia Ruano, coordinadora i editora de la redacció de l'Agència 8M.

El projecte s'inspira en l'experiència de l'Agència 1 d'octubre –agenciauo.org–, una agència popular nascuda per cobrir la jornada del referèndum d'autodeterminació de l'1 d'Octubre de 2017 i que vetllava per una comunicació sense censures ni possibles manipulacions mediàtiques.

El funcionament de l'Agència 8M es disposa al voltant de dos grans departaments: redacció i xarxes per una banda, i audiovisuals per l'altra. Per poder cobrir l'actualitat de tot el territori català, es crea una xarxa d'informadores: un extens desplegament de corresponsals voluntàries que faran d'enllaç entre els diversos punts geogràfics i la redacció. La xarxa es construeix durant el mes de febrer gràcies a una recerca exhaustiva de possibles aliades arreu dels barris, pobles i ciutats de Catalunya. Paral·lelament es posa fil a l'agulla a la creació d'un web que faci les funcions de portal informatiu: el dissenya –en un temps rècord– una de les col·laboradores de l'agència, que és programadora de professió. També s'obren perfils a les xarxes socials –Twitter, Facebook, Instagram, Youtube–, que en pocs dies apleguen una gran quantitat de persones seguidores. Des de l'agència es fa un ús estratègic de les possibilitats de cada xarxa social i es té en compte el registre, les dinàmiques i el llenguatge de cada plataforma. Mentre Twitter és la xarxa més immediata on s'hi comparteixen continguts en directe, Instagram esdevé especialment potent per a la difusió de material gràfic promogut des de l'agència.

«El que va passar amb el nostre Instagram va ser increïble. Vam tenir la sort que diverses il·lustradores van unir-se al projecte i vam fer unes il·lustracions brutalíssimes. També vam demanar il·lustracions a altres dones, que de seguida ens van dir que sí, que 'i tant', i que ens les enviaven. Així que el nostre Instagram estava ple de fotos increïbles, però també d'il·lustracions reivindicatives fabuloses... I en aquesta xarxa això funciona molt bé», recorda Ruano.

L'agència rep el suport tant de mitjans alternatius com, també, de moltes persones que s'ofereixen per col·laborar, d'alguna manera, en la cobertura informativa. Un exemple d'aquesta solidaritat és l'aportació d'una noia que, pocs dies abans del 8M, demana com unir-se al projecte. Ella és gallega i no domina el català, però es proposa per traduir tots els continguts del portal al castellà i a l'anglès: durant el 8M, ella i una amiga seva anglesa tradueixen sense parar tant les notícies publicades al portal com les publicacions fetes a Twitter. Una altra dona, que té pocs coneixements de redacció escrita però que en canvi domina del

programa Excel, s'ofereix per elaborar una extensa base de dades dels contactes de l'agència. Una altra mostra de la solidaritat que envolta l'activitat de l'agència es fa palesa el mateix 8 de març, quan al migdia un grup d'homes de la comissió de cures de Sants, juntament amb una veïna, irrompen a la redacció amb dinar per a totes les seves membres.

La redacció de l'Agència 8M s'ubica físicament en una de les sales de Ca la Dona amb accés a Wi-Fi i amb dos ordinadors portàtils disponibles. A partir d'aquesta petita infraestructura, les comunicadores aporten la resta de material que els cal per poder desenvolupar la seva feina: ordinadors personals, càmeres de fotografia i vídeo pròpies, material d'oficina... El 8 de març, l'activitat a la redacció s'inicia a quarts de vuit del matí, amb els primers piquets, i finalitza ben entrada la matinada. La feina periodística és incessant al llarg de tota la jornada, i per la redacció hi acaben desfilant més de cinquanta comunicadores. Les trucades telefòniques, els àudios de Telegram i l'enviament de fotografies i vídeos entre les informadores i les redactores conforma un circuit informatiu àgil que fa que l'agència sigui pionera a l'hora de comunicar el minut a minut de la diada. Des del departament d'audiovisuals, l'equip de dones que cobreixen gràficament la jornada faciliten imatges i vídeos a la redacció des dels llocs dels fets –piquets, concentracions...– a un temps pràcticament real. Les seves imatges es penjen en una galeria *online*, allotjada a Flickr, que pren forma de banc d'imatges i que és disponible per al públic i per als mitjans. El material audiovisual serveix, també, per il·lustrar les notícies generades des de la redacció i es penja a les xarxes socials de l'agència.

Al final del dia, el projecte de l'Agència 8M, nascut d'un anunci a les xarxes i edificat sobre l'intercanvi constant d'informació telemàtica, assoleix l'objectiu que s'havia proposat de bon principi: transmetre informació sobre el 8M amb una mirada feminista, des del carrer i fent de contrapunt a tots aquells relats mediàtics sospitosos de no ser fidels a la realitat. Gràcies a una xarxa de comunicadores professionals altruistes i compromeses, l'agència esdevé el portal de referència per a conèixer l'última hora del 8M i de les mobilitzacions convocades arreu.

3.3. Les Periodistes Parem

Just una setmana abans del 8M, irromp a Telegram un grup format per dones periodistes de tot l'Estat espanyol. Sota el nom de «Las Periodistas Paramos», el grup anima les dones del món de la comunicació a unir-se a la vaga feminista i fa córrer un manifest en el qual denuncia el tractament sexista de la informació i les

discriminacions que pateixen les dones dins del sector. La pròpia dinàmica de Telegram, on en grups d'administració oberta les persones poden convidar-se entre elles, fa que en poques hores el nombre d'integrants del grup superi les 2.000 periodistes –de mitjans, de gabinets de premsa, d'agències de comunicació i de tots els àmbits de l'ofici. Dos dies més tard, a Catalunya neix Les Periodistes Parem, també mitjançant un grup de Telegram que, vinculat a l'estatal, reuneix més de 400 periodistes catalanes determinades a organitzar-se.

És així com, a través dels serveis de missatgeria instantània, un col·lectiu format per comunicadores catalanes de totes les edats coincideix, tot d'una, dins un espai –virtual– comú. La majoria de professionals no es coneixen entre elles, d'altres sí. A partir de les seves interaccions al xat, les periodistes comparteixen algunes de les discriminacions de gènere que han patit al llarg de la seva carrera laboral. La llista d'abusos, d'agressions i d'injustícies viscudes és llarga –potser interminable– i dolorosa, però desperta un poderós sentiment de comunitat i resistència. Per primera vegada, centenars de dones periodistes catalanes tenen l'oportunitat de dir en veu alta allò que durant massa temps han viscut en silenci. I es produeix un despertar de consciència.

«Telegram va ser molt potent en l'àmbit intern, d'organització... A mi em va recordar el 15M, el fet de tornar a sentir la il·lusió de veure que no estàs sola, que hi ha molta gent com tu i disposada a treballar perquè les coses canviïn. Va ser totalment revolucionari», explica la periodista i professora Susanna Pérez Soler, una de les impulsores de Les Periodistes Parem.

Una de les primeres accions del col·lectiu va ser l'adaptació al català del manifest emès per «Las Periodistas Paramos»,²² que es va fer circular per xarxes i mitjans. La vaga feminista salta definitivament a l'agenda pública i als mitjans els resulta realment complicat girar l'esquena a una protesta que comencen a experimentar dins de les seves pròpies estructures. A l'hora de la veritat, Les Periodistes Parem va esdevenir un grup de pressió en les empreses periodístiques catalanes que animava totes les companyes de professió a mobilitzar-se i fer vaga.

«Vam fer molta pressió, vam actuar molt com a grup de pressió per la vaga feminista dins dels mitjans de comunicació. Vam donar suport a les dones, i moltes dones ens ho van agrair», afirma Pérez Soler.

---

22 LES PERIODISTES PAREM, «Manifest Les Periodistes Parem».

El 8M les periodistes fan vaga en la majoria de redaccions catalanes,²³ i la visibilització de la mobilització feminista esdevé, ara ja sí, inevitable. La protesta de Les Periodistes Parem no només arrossega les periodistes catalanes als carrers, sinó que anima dones d'altres sectors a plantar-se. Gràcies al ressò que les periodistes generen en les agendes mediàtiques, la vaga guanya suports i popularitat.

Del xat del grup també en sorgeix la proposta de celebrar una manifestació pròpia: una concentració que es fa el mateix 8M al matí als Jardins de Montserrat Roig. Del bullici de missatges en surt una comissió d'organització i una altra de comunicació. També s'acorden tres etiquetes virtuals que es faran circular per les xarxes: són els hashtags #LesPeriodistesParem, #LesPeriodistesEnsAturem i #LesPeriodistesFemVaga.

«Twitter ens va servir com a eina de difusió per donar visibilitat, és una xarxa d'influència, on hi ha els polítics, els mitjans i tothom que vol tenir una influència pública. La xarxa per excel·lència el 8M –i això també va passar al 15M i en altres moviments– va ser Twitter. A Catalunya, i a l'Estat espanyol, els moviments socials es mouen per Twitter», explica Pérez Soler.

La manifestació de Les Periodistes Parem reuneix més de mig miler de periodistes als jardins Montserrat Roig de Barcelona, on es fa una plantada simbòlica de micròfons, llibretes, teclats, càmeres i gravadores. També es llegeix l'article *Som una ganga*,²⁴ de l'escriptora Montserrat Roig (1946-1991), seguit del manifest del col·lectiu. El manifest, que ja supera les 8.000 adhesions, denuncia, la precarietat, la inseguretat laboral, la bretxa salarial, el sostre de vidre i l'assetjament laboral, entre d'altres discriminacions. A les pancartes de les manifestants s'hi llegeixen missatges com «Avui el titular és nostre», «Dones periodistes, dones feministes», «Parem avui per avançar demà», «La paraula és nostra» o «La llibertat d'expressió serà feminista o no serà».

«Va ser molt emocionant, és una de les poques vagues feministes que s'han fet, i crec que ens marcarà i passarà a la història. Viure-ho va ser un goig. Les periodistes vam veure que aquesta sororitat realment existeix, perquè sovint a les dones se'ns ha dit que som harpies, que competim entre nosaltres... I de sobte et trobes que no, que som aquí, que ens volem ajudar i que volem que això tiri endavant», comenta Pérez Soler.

---

23 PÉREZ, «Com cobriran els mitjans la vaga feminista».

24 ROIG, «Som una ganga».

Setmanes després del 8M, des de Les Periodistes Parem s'impulsa la campanya virtual #ProuPeriodismeSexista, on desenes de periodistes catalanes comparteixen abusos i agressions que han patit als seus llocs de feina. De nou, –i paradoxalment, de fet– els mitjans en parlen. Des d'aleshores, el grup ha celebrat diverses reunions, per decidir com s'estructura a partir d'ara. També es reuneix periòdicament amb la comissió estatal de «Las Periodistas Paramos» per acordar estratègies de treball conjuntes.

3.4. Incidència social del 8M

Després de mesos de treball, la jornada del 8 de març de 2018 acaba superant qualsevol mena d'expectativa pel que fa a la mobilització popular i a la seva repercussió en el si de la societat. Ja des de bon matí, piquets i concentracions diverses aconsegueixen alterar el trànsit i les vies de transport de Catalunya, i també al matí i migdia pobles i ciutats viuen les seves pròpies concentracions feministes. Els sindicats CGT, la IAC, la Intersindical-CSC, la CNT i la COS donen suport obert a la iniciativa i convoquen una vaga general de 24 hores. Per contra, els sindicats majoritaris CCOO i UGT consideren que 24 hores és un temps excessiu i fan tan sols una crida per fer aturades de dues hores, en torn de matí o tarda. Malgrat aquest estira-i-arronsa entre els sindicats, que genera confusió i suscita moltes crítiques, els efectes de la vaga no tarden a fer-se evidents en diversos sectors estratègics del país, com ensenyament, transports o sanitat.²⁵

Tanta és la força que pren la convocatòria, que les mateixes organitzacions polítiques no poden defugir fer públic el seu posicionament en relació a la vaga. Al Parlament de Catalunya, els únics partits que no la secunden són el Partit Popular (PP) i Ciutadans (C's), mentre que la resta de formacions hi donen suport –tot i que de diferents maneres. El grup popular declara, en un argumentari intern, no sen-

---

²⁵ S'estableixen serveis mínims del 33% a Rodalies i Regionals de Renfe, on es detecta una baixada del 25% de les persones usuàries. Al metro i als autobusos de l'Àrea Metropolitana els serveis mínims són del 50% en hores punta i del 25% la resta de la jornada.

Des de la CNT, que promou la vaga de 24 h, s'afirma que l'èxit de la mobilització és incontestable. USTEC qualifica «d'èxit sense precedents» la mobilització de la jornada i situa en el 20% el seguiment per part de professorat de centres públics de primària i de secundària.

Els sindicats CCOO i UGT asseguren que les aturades de dues hores s'hi han sumat les principals empreses de la indústria, els serveis i les administracions públiques.

A les universitats, el seguiment és desigual però massiu en facultats de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC) i de la Universitat de Barcelona (UB). A la UAB i a la UB centenars d'estudiants passen la nit als centres i tallen l'A7 a primera hora del matí.

En l'àmbit sanitari, CCOO xifra en un 80% l'adhesió a l'aturada de 2 hores, mentre que CNT critica que s'hi han decretat uns serveis mínims «abusius».

Durant tota la jornada es produeixen talls en diversos trams estratègics de la xarxa viària catalana, que compliquen la mobilitat pel territori.

tir-se a gust amb el missatge d'una convocatòria que considera que és elitista i insolidària, que pretén enfrontar homes i dones i que posa en perill el model de societat occidental. En diversos parlaments, el partit assenyala que la millor manera de lluitar per la igualtat és anant a treballar el 8 de març. Ciutadans s'oposa a la convocatòria²⁶ perquè no en compareix la ideologia «anticapitalista» i les crítiques al patriarcat que, segons afirma, conté el manifest de la Coordinadora 8M. Junts per Catalunya, Esquerra Republicana (ERC), Catalunya-En Comú Podem i la CUP donen suport a la vaga de 24 hores, mentre que el PSC només secunda l'aturada parcial de dues hores convocada per CCOO i UGT.²⁷ Catalunya-En Comú Podem i la CUP habiliten espais de cura en el si de les seves formacions, i ERC demana als seus homes que també facin vaga.

La incidència social de la protesta és palpable en pràcticament tots els àmbits de la societat i durant els dies previs al 8M dones de sectors diversos s'organitzen per sumar-se a la vaga i en fan pública la seva adhesió. Aquest és el cas, per exemple, de les dones del sector editorial, que sota el lema Les Dones del Llibre Parem s'uneixen per denunciar públicament les discriminacions de gènere que pateixen en les seves professions. També s'organitzen i emeten missatges reivindicatius metgesses, cambres de pis, empresàries, ramaderes, infermeres, acadèmiques i investigadores, netejadores, esportistes, bibliotecàries, tecnòlogues, actrius, mestres, juristes o professores.²⁸ El clam del #8M mobilitza dones d'arreu i genera, al seu pas, noves iniciatives de protesta i visibilització de les desigualtats. En aquesta onada de protestes, les xarxes juguen, de nou, un paper determinant en la propagació de les diverses reivindicacions.

Les dones parlen, però n'hi ha que ho tenen més complicat per trencar el silenci, ja que les travessen altres opressions, més enllà de les de gènere: són les dones amb les feines més precàries, que corren el risc de perdre el lloc de treball o el permís de residència, o de les dones amb feines no remunerades que tenen persones dependents al seu càrrec. Des de col·lectius de dones racialitzades com Afroféminas s'emeten comunicats, també difosos per la xarxa, on s'exposen els motius que les porten a no sumar-se a la protesta, perquè consideren que se les exclou i que no les representa:

---

26 LA VANGUARDIA, «Arrimadas no apoyará la huelga del día de la Mujer porque 'reivindica el anticapitalismo'».

27 CCMA, «El que has de saber de la vaga feminista del 8M».

28 Les reivindicacions dels diferents col·lectius apareixen als seus webs, blocs i canals d'informació: <www.lasmujeresdellibroparamos.wordpress.com>; <www.metgesdecatalunya.cat>; <www.ipetitions.com/petition/las-academicas-paramos-8m>; <www.mujereseneldeporte.com>; <www.donesjuristes.cat>; <www.laskellys.wordpress.com/barcelona>; <www.aadpc.cat>; <www.amit-cat.org>; <www.sem.infermeresdecatalunya.cat>. També se'n publiquen al portal <www.vagafeminista.cat>.

«En les innumbrables entrevistes i declaracions que han fet aquests dies dones rellevants de la cultura, la política i el periodisme –en gairebé la seva totalitat, blanques– queda clar el que diem. Ningú ha fet ni una sola menció a les nostres reivindicacions, ni a les de les gitanes, musulmanes, etc. Elles tenen la seva agenda, que podem compartir, però que oblida que les dones racialitzades patim una doble o triple discriminació, i que en moltíssimes ocasions aquestes discriminacions també venen de les mateixes dones blanques».²⁹

Des de la Coordinadora 8M s'articula una xarxa d'espais de cura arreu dels barris i les ciutats, que funcionen com a punts logístics per assumir les cures de manera col·lectiva, tant d'infants com de persones grans o malaltes. També s'empeny els homes a assumir les tasques de cura del seu entorn per afavorir que les dones puguin participar a l'agenda d'activitats de la jornada. Finalment, es mostra el suport a les dones que no poden abandonar les seves tasques i se les anima a penjar el davantal al balcó com a símbol de lluita i suport a la vaga.

Malgrat tot, la mateixa naturalesa de la vaga –que és de consum, de treball domèstic i cures, del treball remunerat i d'estudis– fa realment difícil calcular-ne el seguiment i mesurar, en detall, el seu impacte social. Com publica l'Agència 8M en una notícia de balanç penjada al seu portal al final de la jornada, «és difícil fer una radiografia completa de l'impacte de la convocatòria, ja que desborda el concepte tradicional de vaga i convida a una lectura no tan sols quantitativa i centrada en l'àmbit productiu, sinó en altres espais –la llar, els espais comunitaris, socials i culturals. En tot cas, es registra un impacte més que notable en el trànsit de ciutats i carreteres, moderat en l'àmbit laboral i menys visible en l'àmbit de les cures».³⁰ Des dels sindicats CCOO i UGT es xifren en sis milions les persones que secunden la vaga feminista al conjunt de l'Estat espanyol.

L'impacte social de la manifestació feminista convocada a la tarda, en canvi, resulta més tangencial: a Barcelona milers de persones inunden el centre de la ciutat en una concentració històrica que omple tot el Passeig de Gràcia, des de la Diagonal fins a la plaça de Catalunya, i que acaba vessant per tots els carrers adjacents al recorregut oficial. Sota el lema «Si les dones parem, s'atura el món» i «Ens aturem per canviar-ho tot», la de Barcelona es converteix en una de les marxes més multitudinàries dels 170 països que en

---

29 AFROFÉMINAS, «Por qué Afroféminas no se suma a la huelga feminista».

30 AGENCIA 8M, «Primer balanç de la vaga feminista».

convoquen. És una manifestació gegant, on el lila uneix dones de totes les edats i de diferents perfils i procedències. Una manifestació que sense l'altaveu de les xarxes i les possibilitats comunicatives de les noves tecnologies segurament no hauria arribat mai a ser tan gran. Segons la Coordinadora 8M la manifestació de Barcelona reuneix més de 600.000 persones, una xifra que la Guàrdia Urbana de la ciutat rebaixa a 200.000. A Lleida, Tarragona i Girona les marxes feministes oscil·len entre les 8.000 i les 10.000 persones, segons dades de les organitzadores.

Xarxes

I mentre aquella tarda del mes de març de 2018 els carrers, places i avingudes s'omplen de llaços liles i consignes feministes, la xarxa també ho fa. Als carrers s'hi veuen pancartes, i a les xarxes també. Als carrers s'hi denuncien injustícies, a les xarxes també. Els carrers són liles, i les xarxes també. Durant tota la jornada, les xarxes socials, i molt especialment Twitter, reflecteixen el pols de la mobilització amb una gran quantitat d'imatges, vídeos i publicacions: les xarxes projecten el 8M. I mentre les feministes de 170 països ocupen l'espai públic amb desfilades gegantines, el hashtag #8M encapçala les llistes *trending topic* de Twitter arreu del món.

Si s'observa la repercussió dels hashtags llançats des de la Coordinadora 8M és fàcil adonar-se del seu ressò a la xarxa. De gener a març de 2018, 91.806 persones fan servir les etiquetes #8MVagaFeminista, #VagaFeminista i #EnsAturem, que s'insereixen en un total de 159.599 publicacions que, un cop al núvol, registren 505.122.174 impressions potencials. D'aquestes publicacions, 130.736 tenen lloc durant el mes de març a mans de 74.481 persones. El rastreig d'aquests codis també posa de manifest que el 68,1% de les piulades són emeses per dones, i només el 31,9% per homes. La franja d'edat més activa, en els dos casos, és la compresa entre els 25 i els 34 anys. S'observa, a més, que gran part de les publicacions s'acompanyen d'imatges, fotografies i vídeos. Entre la llista de principals *influencers* dels *hashtags* examinats hi figuren els comptes de l'@Agència8M i @8MVagaFeminista.³¹

El moviment virtual al voltant del 8M integra les publicacions i l'activitat *online* de col·lectius feministes, manifestants, feministes autònomes, mitjans de comunicació, sindicats, partits polítics, ciberactivistes i ciutadania en

---

31 Dades extretes de la xarxa social Twitter, a partir de l'anàlisi de dades de l'impacte dels diversos hashtags esmentats durant el període comprès entre els mesos de gener i desembre de 2018.

general. I les seves emissions acaben dibuixant el reflex virtual del 8M dins del ciberespai. Des dels col·lectius feministes amb presència a la xarxa, la publicació de tuits i posts és ininterrompuda durant tota la jornada. Dels 135 col·lectius enquestats per a aquesta recerca, un 79,4% fa servir les xarxes per fer difusió de les concentracions i la vaga, i més del 50% ho fa utilitzant els *hashtags* oficials de la jornada. En les seves publicacions virtuals, un 60% dels col·lectius acompanya els seus missatges de fotografies i vídeos de les concentracions on assisteix. Un 85% considera que les xarxes van ser decisives en l'èxit de la convocatòria i un 65% afirma que el 8M de 2018 va marcar un abans i un després en la història recent.

Per les ciberfeministes entrevistades que van assistir a la manifestació, la marxa va estar marcada, en general, per l'emoció i l'esperança. A continuació, en destaquem algunes de les impressions.

Com vas viure el 8M a Catalunya?

Ana Polo: «Va ser brutal. Al matí vaig anar a un cercavila al meu barri, a Gràcia, i la sensació d'apoderament i de sororitat que vaig tenir va ser impressionant. Era tan bonic sentir els càntics només amb veus de dones! Prens tanta consciència de com en som, de poderoses, totes juntes... Va ser brutal. Un dels millors dies de l'any, sens dubte».

Júlia Barceló: «Va ser molt emocionant veure tantes dones, provinents de tants àmbits diferents... I saber que si calia actuar érem allà, totes a l'una».

Bel Olid: «Vaig anar-hi amb els meus fills, la parella i un grup d'amigues. Hi he anat cada any i enguany va ser molt emocionant, hi havia moltíssima gent que no hi havia anat mai. Vaig tenir la sensació que hi havia un canvi social important».

Marta Bellvehí: «Em va semblar molt emocionant. No esperava que hi hagués tanta gent i em vaig sentir unida a totes aquelles persones que reclamaven el mateix».

Natza Farré: «Va ser emocionant. Vaig plorar quan vaig veure tanta gent, tantes dones».

També tenen un fort impacte a la xarxa els missatges en suport de Les Periodistes Parem, condensats al voltant de les etiquetes #LesPeriodistesParem i #LesPeriodistesEnsAturem. El conjunt d'aquests dos codis

suma 2.812 *posts* de 1.768 persones diferents. En aquest cas, totes les emissions es fan el mateix mes de març, que és quan es llança la campanya, i arriben a les 9.075.409 impressions potencials. El 76,7% del total de les publicacions són de dones i la majoria d'elles tenen entre 24 i 34 anys.³²

Mitjans

La magnitud de la vaga i la manifestació feminista és fàcil d'intuir ja abans del 8M, i els mitjans centren la seva mirada en la lluita feminista i en les accions que s'hi van coent. Durant tota la setmana del 8M, pràcticament tots els mitjans catalans emeten o publiquen alguna peça informativa dedicada al moviment feminista, més enllà de l'organització de la vaga i de la manifestació. Hi apareixen notícies centrades en el moviment com «Quins són els envits del feminisme?» –*Vilaweb*; «La bretxa digital, en 11 gràfics» –*Nació Digital*; «La paraula feminisme no és l'antònim de masclisme» –*El Periódico*; «Per què el color violeta és el símbol de la marxa feminista del Dia de la Dona?» –*La Vanguardia*; o «Diccionari Feminista: les 100 paraules imprescindibles» –*Vilaweb*; altres sobre la presència de les dones en espais de poder com ara «On són les dones al Parlament?» –*El Nacional*; o «La igualtat, un llarg camí per fer» –*Ara*. Moltes de les notícies publicades inclouen conceptes propis de la teoria feminista: temes com la sororitat, la bretxa de gènere, l'urbanisme feminista, l'heteropatriarcat, l'assetjament sexual, les violències masclistes, les cures, els aliats feministes o la feminització de la pobresa es filtren en moltes de les informacions d'aquells dies, fet que les situa dins del mapa informatiu i, per tant, dins de l'imaginari col·lectiu.

La vaga feminista, un terme fins aleshores poc familiar per a una gran part de la població, salta tot d'una a l'agenda pública i esdevé popular. Des dels mitjans, es dediquen notícies, de vegades fins i tot pàgines senceres o monogràfics,³³ a explicar en què consisteix i a donar-ne detalls. Per referir-se a la vaga i a les reivindicacions que vol visibilitzar, els mitjans recorren al manifest elaborat per la Coordinadora 8M, que se cita textualment en moltes de les notícies. El moviment feminista és emissor d'informació i, ara sí, els mitjans el tenen en compte. De mica en mica, el discurs feminista surt dels marges i s'escola dins l'opinió pública, amb diferents articles sobre la vaga com «Vaga feminista, ni treball remunerat ni tasques domèstiques» –*Ara*; «Què és la vaga feminista?» –*El Periódico*; «Huelga feminista: guía de derechos y deberes» –*La Vanguardia*;

---

32 Dades extretes de la xarxa social Twitter, a partir de l'anàlisi de l'impacte dels diversos hashtags esmentats durant el període comprès entre els mesos de gener i desembre de 2018.

33 És el cas de l'*Ara*, *El Periódico*, *La Vanguardia* i *Nació Digital* i *Vilaweb*.

«Guia bàsica de la vaga feminista» –*Ara*, o «Els consells legals per fer vaga el 8M» –*El Nacional*–, que apareixen durant els dies a l'entorn del 8M. La vaga de les periodistes també aclapara l'atenció mediàtica amb notícies a la totalitat de mitjans catalans, des de «Més de 3.600 dones periodistes donen suport a la vaga del 8 de març» –*Nació Digital*; a «Més de 5.300 dones periodistes signen un manifest per la vaga del 8-M que denuncia el masclisme al sector» –*Ara*.³⁴

Al 8M, la cobertura mediàtica és exhaustiva ja des de primera hora del matí. Entre les principals informacions destaquen les notícies sobre les afectacions al trànsit i el transport públic, el seguiment de la vaga entre els diversos sectors, les reaccions i declaracions de càrrecs públics i sobre l'evolució de les concentracions i les manifestacions. A la manifestació de la tarda, les edicions digitals ofereixen una cobertura en directe, en alguns casos minut a minut, i n'hi ha que inclouen fotogaleries virtuals. A Catalunya, la vaga i la manifestació feministes obren totes les capçaleres de la premsa escrita l'endemà del 8M, així com tots els informatius i les portades digitals del mateix 8M.

És interessant apuntar que durant tota la jornada els mitjans recorren a la xarxa tant per observar què s'hi comenta com per fer-hi circular les seves pròpies peces informatives. A través dels seus comptes oficials a les xarxes socials i del les edicions digitals, els mitjans contribueixen a alimentar la malla d'informacions en línia relacionades amb el 8M. També observem que els mitjans fan referència explícita a l'activitat virtual del 8M i emeten notícies en què se citen tuits, s'analitzen impactes i es mapeja el bullici de la mobilització en el ciberespai. Precisament l'acció digital de la vaga del 8M també es converteix en notícia, com per exemple «Las redes sociales se vuelcan con la huelga feminista del 8M» i «Los famosos se apuntan al 8M con sus mensajes» –*El Periódico*– i «Feminisme és llibertat: l'actualitat en 8 tuits» –*Ara*.

La vaga feminista i la manifestació del 8M bateguen a les places, als carrers i als llocs de treball, però també dins l'espai cibernètic. La realitat es manifesta en dos estadis, que es complementen i retroalimenten, i la interrelació entre l'activitat *offline* i l'*online* conforma una enorme teranyina on cada fil connecta amb un altre, sempre. Malgrat no disposar encara de la distància històrica per avaluar tots els factors que a Catalunya van determinar l'èxit d'una reivindicació feminista sense precedents, resulta evident que les

---

34 Altres articles sobre aquesta temàtica:

EL PERIODICO, «Centenares de periodistas catalanas se suman al paro y convocan una manifestación».

ACN, «Centenars de periodistes catalanes convoquen el 8M a la lectura del manifest les periodistes fem vaga».

EL NACIONAL, «Més de 500 dones periodistes signen el manifest contra el masclisme als mitjans».

possibilitats tecnològiques del context –amb les xarxes socials, els serveis de missatgeria instantània i les eines de treball col·laboratiu en línia, entre d'altres– van jugar un paper essencial tant en la gestació, com en l'articulació i la difusió d'una mobilització feminista que –tot i que encara amb horitzons per assolir³⁵ va sacsejar –i despertar– consciències.

---

35 Col·lectius de dones racialitzades i migrants van lamentar la manca d'una perspectiva antiracista en el desenvolupament de la convocatòria.

4

REPTES EN L'ÚS DE LA XARXA PER A LA LLUITA FEMINISTA

Que els moviments socials com el feminisme han trobat en la xarxa un nou canal des del qual articular i comunicar la seves lluites és, com hem vist, evident. Però rere el potencial d'internet com a plataforma que pot connectar moltes persones per una mateixa causa i en molt poc temps, s'hi oculten les ombres i els forats d'un espai, el cibernètic, nascut amb uns interessos ben diferents. Per sort, són moltes les veus que alerten dels riscos –i la incoherència– que suposa per a l'activisme confiar cegament en uns sistemes informàtics regentats per grans gegants tecnològics. Les nostres dades, i amb elles la nostra privacitat i intimitat, són la moneda de canvi d'una xarxa on uns pocs s'enriqueixen venent dades a empreses, governs i organitzacions. La privacitat és la mercaderia amb què es paga l'accés a una plataforma que obeeix interessos comercials i polítics que, al seu torn, reforcen les estructures de poder existents i les relacions de poder que se'n deriven. Guiomar Rovira ho exposa així:

«El problema és que a dia d'avui internet es presenta només a través de 'la ideologia de la Web 2.0',³⁶ és a dir, es magnifica el poder llibertari de la comunicació però s'ignora deliberadament l'altra cara: la captura sistèmica d'aquest poder en

---

36 FUCHS, «Foundations of Critical Media and Information Studies».

favor d'uns pocs. La labor d'ocultament de tota ideologia es manifesta en aquesta capacitat de proclamar les bondats de la societat de la informació i de la web 2.0 en particular, i ometre el que amaga: noves formes d'inversió i producció de rendes basades en l'expropiació de la sociabilitat humana».³⁷

Davant d'aquest panorama, però, les postures radicals que identifiquen la tecnologia –i internet en particular– com l'origen de tots els mals socials semblen poc realistes, ja que obvien que avui la xarxa conforma, en una bona part, l'escenari en què ens relacionem i ens desenvolupem com a societat. Internet no és quelcom aliè a nosaltres, sinó que és quelcom que nosaltres integrem, és a dir, que en som part. I com a part d'aquest entramat que és la xarxa, podem deixar-nos arrossegat per la seva inèrcia interessada o organitzar-nos per defensar els nostres drets, també, dins del ciberespai. Internet és un espai polític i desentendre'ns-en equival a deixar via lliure que ambicions alienes determinin molts dels aspectes de les nostres vides.

En aquest sentit, són valuoses i necessàries les reflexions a favor d'una xarxa basada en els principis d'un programari lliure i alternatiu, que permetin reapropiar-se d'aquest espai públic que hauria de ser la xarxa. Avançar cap a un nou model web, més segur i ètic, és una tasca i una responsabilitat compartida, on tothom suma, cadascú des del seu compromís i a través de les seves pràctiques: formar-se, revisar-se, intercanviar recursos... i explorar quines són les possibilitats de la xarxa per oferir resistència al control de les nostres dades i moviments és, avui, ja, una urgència. Segons l'autora de *Kit de lucha en internet*, la catalana Magda Padilla:

«Qualsevol persona o grup que lluiti per la transformació social té l'obligació de comprendre l'especificitat d'internet pel que a processos socials es refereix, ja que aquesta especificitat desborda el que és tècnic i contamina el que és social. Necessàriament, per a comprendre aquesta especificitat social cal apropiat-se a algunes nocions tècniques, ja que en elles hi trobarem de manera essencial, és a dir, més compacta i clara, el quid de la qüestió».³⁸

El segon biaix de gènere

Al món virtual s'hi reproduïxen les desigualtats del món «real» perquè tots dos estan impregnats de la mateixa cultura dominant: l'un és l'extensió de l'altre i estan íntimament relacionats. Tenir accés a internet no és

---

37 ROVIRA, *Activismo en red y multitudes conectadas*.

38 PADILLA, *Kit de lucha en internet*.

sinònim de tenir-hi influència, sinó que la influència depèn de la capacitat d'incidir en la mirada de la xarxa, en allò que se'ns mostra com a *normal*. Que a internet la pornografia, els continguts racistes o els estereotips sexistes campin al seu aire, i que la pròpia plataforma s'encarregui de distribuir-los, no és fortuït, sinó que és fruit d'un sistema i d'una ideologia.

Tenir la possibilitat de participar en la definició de la xarxa, tant de la seva arquitectura com dels seus missatges, és imprescindible per poder participar en la creació dels imaginaris que ens acaben configurant.³⁹ I d'aquí neix la importància d'erradicar l'estereotip que enfronta les dones i la tecnologia, ja que només guanyant posicions dins els llocs de presa de decisions relacionats amb la construcció d'aquest univers cibernètic les dones podran deixar de quedar-ne als afores, en llocs marginals, o neutralitzades dins el rol –passiu– de consumidores. Per Judy Wajcman (1950):

«Les dones estan subrepresentades de manera crònica precisament en aquells llocs de treball que són clau per a la creació i el disseny de sistemes tècnics de la nova economia. I cada cop més, aquests sistemes tècnics engloben el món on vivim».⁴⁰

A Catalunya el 70% de la població consulta internet, que és present al 88% de les llars.⁴¹ Al mateix temps, l'aparició dels *smartphones* ha facilitat encara més la connexió a la xarxa, que es fa tant des d'ordinadors, com mòbils, tauletes i televisors. Al conjunt de l'Estat espanyol, un 85% d'internautes d'entre 16 i 65 anys fan servir les xarxes socials, on homes i dones presenten una activitat similar. Concretament segons dades del 2018, dels 25,5 milions de persones usuàries de xarxes socials a l'Estat espanyol, el 51% eren dones.⁴² Les principals divergències entre gèneres, en canvi, es revelen en els rols que els i les internautes adopten: tot i que homes i dones consulten internet més o menys amb la mateixa freqüència, són ells, i no elles, qui més s'atreveixen a publicar o generar continguts propis, i a manifestar opinions o posicionar-se públicament.⁴³ Les estadístiques també posen de manifest que a mesura que augmenta la complexitat de les tasques informàtiques a realitzar, disminueix la taxa de dones que sap dur-les a terme, mentre que la dels homes s'incrementa. Així, per exemple, les xifres

---

39 ZAFRA, *Un cuarto propio conectado*.

40 WAJCMAN, *El tecnofeminismo*.

41 IDESCAT, 2018.

42 IAB SPAIN, «Estudi de Xarxes Socials».

43 IQUOTIDIANA, «Els usos d'internet en funció del gènere».

demostren que només un 6% de dones tenen coneixements de programació web i que, en canvi, un 12,1% d'homes tenen aquesta formació.⁴⁴

La diferència entre un ús de les xarxes actiu i un ús passiu ve determinada pel coneixement que es té de les xarxes i del seu funcionament. Com apunta Cecilia Castaño (1953), una de les característiques de les innovacions que ens porten els ordinadors i internet és que requereixen habilitats específiques, que el simple accés no és suficient:

«Al segle XV, la impremta va fer possible la difusió del saber, va permetre emmagatzemar els coneixements de manera eficient i va facilitar la comunicació entre científics. Però l'accés al material imprès no era suficient. Per a beneficiar-se de tota la resta, era necessari posseir determinades habilitats, com llegir i escriure».⁴⁵

El 1997 Paul Gilster (1949) va englobar aquests sabers sota el nom de *Digital Literacy*,⁴⁶ un terme que en català traduïm com a alfabetització digital. I és que per a un ús realment transformador i estratègic de la xarxa no només cal poder-s'hi connectar, sinó adquirir i tenir accés a coneixements específics sobre la manera de navegar-hi. Precisament en aquest sentit, Castaño reflexiona sobre el que anomena la «segona bretxa digital»,⁴⁷ un biaix que fa referència a les desigualtats que hi ha tant en la producció de continguts virtuals com en els seus orígens:

«Malgrat que de vegades pensem que internet és a l'abast de qualsevol, la realitat és que, a més d'habilitats per a llegir i escriure –en molts casos en anglès–, requereix certa capacitat per a buscar informació, processar-la i utilitzar-la per a assolir determinats objectius. En cas contrari, es converteix en lleure o consum passiu de música, pel·lícules o sèries de televisió [...]. Tots aquests usos són importants, però no és evident que contribueixin substancialment a la generació de capital humà i social o a la competitivitat».⁴⁸

Si fem un cop d'ull a la presència de dones dins del sector tecnològic, que és des del qual es concep i es construeix la xarxa, resulta evident la subrepresentació femenina tant als estudis superiors d'aquest àm-

---

44 OBSERVATORI D'IGUALTAT DE GÈNERE, «Dossier estadístic Les Dones a Catalunya 2018».

45 CASTAÑO, «La segunda brecha digital».

46 GILSTER, *Digital Literacy*.

47 íbidem.

48 CASTAÑO, «La segunda brecha digital».

bit com al mercat laboral. Sense anar més lluny, el percentatge de dones amb titulacions universitàries en enginyeria i arquitectura a Catalunya és de només un 9,2%, mentre que el d'homes s'enfila fins al 32%.⁴⁹ Es tracta de les titulacions menys assolides per dones, i les xifres s'han mantingut constants al llarg dels darrers cinc cursos universitaris. A les feines, les diferències encara s'enlairen més: la proporció de dones ocupades en Informació i Comunicacions és del 2,1%, menys de la meitat que els homes ocupats en aquesta branca d'activitat (4,8%). En xifres globals, del total de persones que treballen en aquestes professions, només el 28% són dones, davant d'un 72% d'homes que s'hi dediquen. En el camp de la investigació i la recerca, les dones investigadores freqüen el 23%. I és que com recorda Wajcman, internet està marcada pels seus orígens militars i el món dels *hackers*-homes-blancs que la van engendrar: «Els homes segueixen dominant àmpliament les institucions i els grups d'aquesta mena, i existeixen diferencials pronunciadíssims en l'accés a xarxes electròniques i en el seu control».⁵⁰

Les xarxes han estat i són encara construïdes, pensades i gestionades per homes, que continuen sent els principals creadors de software i programació web, i sobre els quals s'ha alçat una autèntica mitologia plena de casos d'èxit d'inventors joves. Per contra, no disposem de referents de noies creadores d'infraestructura web, de dones inventores de xarxes i d'apps. I d'aquesta realitat en resulta, en part, tot l'imaginari misogin que impregna l'univers virtual. Laura Penny (1975) ho descriu així:

«Hem de reapropriar-nos de la paraula *geek*.⁵¹ No només les dones, sinó totes les persones que estem fartes que *geek* s'associï a un noi que viu al soterrani dels seus pares, porta dessuadora d'una start-up que no va anar bé i que ara es dedica a menysprear les dones. [...] La idea que ens hem fet del noi rarot enganxat a un ordinador és la narrativa de perdedor o de l'exclòs que finalment resulta ser un triomfador. I l'element que simbolitza el seu triomf és allò que aconsegueix: una tia bona i una pila de diners».⁵²

Deconstruir la xarxa, per repensar-la i rehabilitar-la, és un dels principals reptes del ciberactivisme feminista actual. A Catalunya, hi treballen col·lectius com Donestech, que ofereix formació en tecnologia des d'una perspectiva crítica i feminista, així com eines i recursos sobre violències masclistes, seguretat i privacitat en

---

49 OBSERVATORI D'IGUALTAT DE GÈNERE, «Dossier estadístic Les Dones a Catalunya 2018».

50 WAJCMAN, *El tecno feminismo*.

51 Persona apassionada de la informàtica i les qüestions relacionades amb la tecnologia, que té un gran coneixement en aquest àmbit i està al dia de les seves últimes novetats.

52 PENNY, *De esto no se habla. Sexo, mentiras y revolución*.

l'àmbit digital. L'objectiu d'iniciatives com aquesta és habilitar espais d'aprenentatge i acompanyament col·lectius, per fomentar una mirada crítica i feminista de la xarxa. En el marc de l'autodefensa digital feminista, també destaquen iniciatives per contrarestar l'humor sexista que circula pel ciberespai. «L'humor està estretament lligat al poder. Prendre el pèl, fer broma, pot ser un exercici molt sa i alliberador, però es converteix en una pràctica opressora quan el riure s'utilitza per perpetuar i restablir relacions de poder i de dominació».⁵³ Mitjançant l'humor i el potencial difusor d'internet, els feminismes tenen l'oportunitat de visibilitzar altres realitats, de posar en evidència les desigualtats i d'oposar resistència. Potser l'exemple més paradigmàtic d'aquesta tendència el conforma el col·lectiu Memes Feministas,⁵⁴ que imparteix periòdicament tallers i sessions per ensenyar a crear, resignificar i viralitzar l'humor feminista a internet, a través dels anomenats memes.⁵⁵

Entre els col·lectius feministes enquestats per a aquesta recerca, un 60% creu en l'humor com a arma en la lluita feminista, i prop de la meitat –un 46%– reconeix fer-lo servir en les seves publicacions. D'altra banda, per a la majoria de col·lectius participants una de les majors dificultats en la seva activitat *online* rau en la manca de coneixements tècnics, en la necessitat d'actualització constant i en la falta de temps i recursos per a dedicar-s'hi. Entre els col·lectius amb presència a internet, és compartida la inquietud de guanyar destresa en l'ús i aprofitament del potencial de la xarxa. També s'observa un domini desigual de les aplicacions i les plataformes per al treball col·laboratiu en línia, fet que acaba entorpint l'èxit del teletreball en equip. Més enllà del vessant tècnic, les habilitats per redactar continguts en diferents registres i formats, així com l'establiment d'una estratègia de comunicació eficaç, són també algunes de les fites pendents entre els grups feministes. En aquest sentit, a Catalunya destaquen iniciatives com les d'Almena Cooperativa, dedicada a la sensibilització i formació en comunicació feminista per a entitats i organitzacions.

Un entorn segur?

L'acció feminista a internet a Catalunya ha participat en campanyes de denúncia amb un fort ressò –#Me-too, #Cuéntalo, #ProuPeriodismeSexista, #SerActriuÉs...– però que han topat amb barreres importants. Internet no ho posa fàcil per capturar, arxivar i rastrejar les dades generades en aquestes campanyes, que

---

53 ALBERDI ESTOBARITZ, «La risa subalterna de las bertsolaris».

54 Disponible a: <www.memesfeministas.wordpress.com>.

55 Meme és un terme utilitzat per descriure una idea o símbol que es transmet ràpidament per Internet. És un fenomen que es caracteritza per la seva capacitat de transmissió viral i sol contenir missatges humorístics, tot i que no necessàriament.

són valuositíssimes per a escriure una memòria col·lectiva de les discriminacions, els abusos i les agressions que han patit milers i milers de dones. Projectes com *Cuéntalo.org* –més informació a l'Annex 1– ho han aconseguit després d'una tasca exhaustiva i molt professionalitzada, però reapropiar-se dels continguts que ja han estat emesos és una de les principals dificultats que presenta la xarxa. En primer lloc perquè els arxius queden dispersos en un enorme escampall de dades i recuperar-los és un procés complex que requereix recursos i coneixements especialitzats. En segon lloc, perquè les xarxes on es publiquen aquests missatges es basen en un model de negoci basat en la venda de dades i, per capturar-los o arxivar-los al cap d'un temps d'haver-se publicat, cal pagar preus elevats.

Finalment, el grau d'exposició pública que comporta l'activisme feminista en xarxes no compta, avui, amb prou garanties de protecció i seguretat. Com hem vist anteriorment, els feminismes difonen els seus missatges dins la mateixa plataforma on el feixisme, el racisme i el masclisme propaguen la seva ideologia i s'organitzen. Segons Muntané:

«Caldria que, segons recomana la UE, els estats revisessin la legislació i les respostes polítiques al cibernetament i que la policia investigués aquests delictes. A més, les plataformes d'internet i de les xarxes socials haurien d'adoptar mesures de seguretat, facilitar les denúncies i actuar decididament contra els agressors».⁵⁶

També és urgent crear espais de cures i suport per a les persones víctimes i supervivents d'aquestes violències, com per a totes aquelles que s'impliquen personal i emocionalment en la lluita, ja que en ocasions se senten vulnerables i poc acompanyades perquè no s'ha bastit un teixit de suports prou sòlid que les sostingui i on puguin recuperar-se.

I és que justament un altre obstacle a tenir molt en compte són les condicions en què es produeixen els debats –també els feministes– dins la xarxa, on la polarització dels discursos i la confrontació d'opinions són a la base d'unes plataformes que es regeixen per algoritmes que, al seu torn, construeixen realitats bombolla. És realment la xarxa un entorn segur, per a debatre? Hi ha lloc per al matís i el diàleg saludable? O tot hi passa massa ràpid? En entorns com Twitter, atacs personals o linxaments públics poden prendre, en qüestió de minuts, la força d'una onada incontrolable. Potser el més inquietant en aquests casos és la

---

56 MUNTANÉ, «Ciberassetjament masclista: internet també té gènere».

toxicitat que es genera i, en ocasions, la falta d'humanitat d'alguns dels missatges que es llancen al mar de dades.

La rapidesa amb què es mouen els continguts per internet, la febre pels *likes* i la urgència de compartir informacions són poc amigues d'una escolta activa, de la reflexió que, necessàriament, ens cal per debatre i aprendre. Per comprendre. Com podem blindar-nos de la ideologia-eslògan, dels debats que només reprodueixen consignes i banalitzen la lluita? Fugir del soroll i l'estridència de la xarxa, dels discursos d'odi i d'intolerància que s'hi propaguen, és, segurament, el més gran dels reptes.

5

CONCLUSIONS

La transformació digital ha tingut impactes profunds en la societat, que amb l'aparició d'internet ha vist com es configuraven nous espais i sistemes d'organització i de relació entre persones. La xarxa ha provocat canvis en tots els àmbits, ha capgirat dinàmiques socials i s'ha erigit com un escenari crucial en l'actual organització política, econòmica i social. Internet i les noves tecnologies també han redefinit el marc d'acció i les eines de lluita dels moviments socials. El feminisme no ha quedat al marge d'aquesta revolució, sinó que s'ha adaptat al nou paradigma i ha incorporat les possibilitats del sistema digital en la seva lluita.

A partir d'aquest treball, hem comprovat que internet i les noves tecnologies de la informació són eines de treball per als col·lectius feministes catalans, que en fan ús tant per difondre la seva activitat com per gestar-la. Tanmateix, internet no ha substituït cap dels canals d'acció de la lluita feminista: n'és una plataforma més. Les accions *online* del moviment tenen, moltes vegades, una continuïtat en l'esfera *offline*.

A Catalunya, el context digital ha afavorit la creació de nous vincles dins del propi moviment, tot facilitant la comunicació i l'intercanvi de recursos entre feministes i entre col·lectius feministes. Així mateix, la seva naturalesa «enxarxadora»

ha afavorit la creació de comunitats feministes nascudes directament de les interaccions virtuals de dones que, a través de les xarxes –de vegades fins i tot a través d'un hashtag–, arriben a teixir vincles i a organitzar-se. L'aportació de les anomenades ciberactivistes feministes és rellevant en la introducció del relat feminista a la xarxa i en l'opinió pública catalana, ja que gràcies a les seves pràctiques –i a la seva influència– agiten idees feministes que entren en circuits de comunicació potents.

L'activisme feminista a xarxes es desenvolupa en plataformes i eines digitals diverses, simultàniament, tot fent un ús estratègic de l'ampli desplegament de recursos segons les pròpies necessitats i de les possibilitats tècniques. I es desenvolupa, també, desafiant un món tecnològic controlat i dissenyat per homes, que són els que concentren els coneixements superiors sobre qüestions relacionades amb la tecnologia. Com hem vist, la subrepresentació femenina és aclaparadora als estudis tècnics i científics de Catalunya, així com en els llocs de presa de decisions del sector. Davant d'aquesta realitat, l'accés de la població femenina als recursos que permeten incidir en la construcció del ciberespai –i no només adaptar-s'hi o subscriure-s'hi– es presenta com a urgent. Perquè de la possibilitat de les dones de participar en el disseny de l'estructura virtual en resultarà, indefectiblement, la possibilitat d'introduir-hi la seva mirada i de controlar les pròpies narratives. De generar continguts de resistència, en definitiva.

Combatre les violències masclistes en línia és un altre dels desafiaments més immediats de la praxi feminista virtual. Aquestes violències tenen en el seu punt de mira les dones que s'expressen lliurement a internet, especialment les que tenen certa projecció i incidència –periodistes, opinadores, polítiques, *influencers*...– i les que publiquen o comparteixen missatges feministes. També es dirigeixen contra associacions, grups i col·lectius. Tenen en la intimidació, l'assetjament, els insults o la pirateria, part de la seva artilleria per desprestigiar el feminisme i silenciar les seves veus.

En aquest sentit, també hem apuntat la necessitat de reflexionar sobre com, des del feminisme, podem fugir dels discursos de l'odi i la intolerància que es mouen per les xarxes. El propi funcionament d'aquestes plataformes fomenta el conflicte i la divisió d'opinions, afavorint un ambient on és fàcil caure en dinàmiques perniciososes, com els linxaments i els atacs virtuals, els simplismes, la ridiculització. El diàleg, la cura, l'empatia i l'escolta activa haurien de ser claus en el desenvolupament de qualsevol debat feminista, i la xarxa i les seves inèrcies atropellades no sempre poden garantir un entorn segur per al diàleg saludable i el pensament crític.

L'amenaça dels interessos polítics i econòmics que controlen la xarxa és un altre front obert de l'activisme digital, que conviu amb dinàmiques de vulneració de drets tan fonamentals com la llibertat d'expressió. Les campanyes de censura, la compra-venda de les dades d'internautes amb finalitats comercials i polítiques, així com el rastreig dels moviments digitals, formen part de la quotidianitat *online* i atempten directament contra la seguretat i la privacitat de les feministes. Identificar i perseguir aquests delictes s'evidencia com a prioritari, com també ho és dotar el moviment de recursos per a una navegació segura, lliure i ètica. En aquest sentit, l'autodefensa digital feminista vetlla, també des de Catalunya, per esquivar els paranyes del sistema a través d'eines alternatives i per apropiarse d'un espai, el virtual, que actualment no és neutre.

Finalment, considerem que el paper que la xarxa i les noves tecnologies van tenir en la gestació, difusió i participació del 8M de 2018 a Catalunya va ser decisiu en l'èxit de la convocatòria. En el bullici virtual que va precedir i acompanyar la mobilització hi detectem l'ús massiu dels serveis de missatgeria instantània, xarxes socials, correu electrònic, blogs i aplicacions per al treball col·laboratiu a distància, entre d'altres. Creiem, i així ho hem intentat demostrar en aquesta recerca, que aquestes eines, sumades a la capacitat d'autonomia que ofereix la pròpia estructura distribuïda i no jeràrquica d'internet, –així com a la seva capacitat interactiva i contagiosa– van permetre amplificar l'abast de la convocatòria del 8M a Catalunya.

Com hem vist, l'impacte social del 8M va cristal·litzar en l'eclosió d'adhesions a la convocatòria inicial de la Coordinadora 8M, en l'esclat d'iniciatives autònomes de protesta i reivindicació feminista, en la convocatòria d'una vaga general, en una vasta cobertura mediàtica per part dels mitjans, en el salt a l'agenda pública dels discurs i l'argumentari feminista, en reaccions i posicionaments per parts dels principals agents econòmics, socials i polítics, en el seguiment i la popularització d'una vaga feminista inèdita a Catalunya, en les marxes multitudinàries que es van fer tant a Barcelona com a les principals ciutats del país. La repercussió social del 8M també es va fer patent a les xarxes, que van teixir –i reflectir– una enorme teranyina de missatges, vídeos, notícies i fotografies codificades sota els hashtags oficials de la jornada. Al mateix temps, internet acollia experiències de cooperació, d'aliances, d'autocrítica, d'intercanvi de sabers i de solidaritat entre moviment feminista. Per tot plegat, defensem que la projecció que la mobilització va tenir a la xarxa forma part, també, de la història del 8M de 2018 a Catalunya.

Considerem fonamental visibilitzar els èxits i les aportacions del ciberactivisme feminista català per millorar i eixamplar les pràctiques feministes a la xarxa, però també per aproximar-nos-hi i comprendre'n les dinàmiques de funcionament. Identificar-les i situar-les en el mapa ens permetrà conèixer-ne el pols i, alhora,

evitar que el seu rastre quedi oblidat dins la voràgine de dades. Ens sembla no només útil, sinó imprescindible, resseguir les accions feministes llançades al núvol, ja sigui a través de portals feministes, d'instruments digitals específics, de comunicacions entre col·lectius, de publicacions per part de ciberactivistes. Estem convençudes que les iniciatives desenvolupades dins del ciberespai poden esdevenir referents les unes per a les altres i inspirar noves actuacions.

Així, percebem com a necessari, per una banda, rescatar les experiències feministes virtuals per conservar-ne l'empremta i construir-ne una memòria; i per l'altra, afavorir espais de trobada entre activistes per generar un intercanvi d'experiències, coneixements i punts de vista. En aquest procés la responsabilitat, la presa de consciència i la perspectiva crítica –tant individuals com col·lectives– se'ns presenten com a ineludibles. Entenem la xarxa com un camp per explorar i des d'on treballar, però només posant en valor l'activitat feminista disseminada dins del ciberespai podrem copsar-ne la potencialitat i enfortir-la.

Perquè malgrat totes les vicissituds, internet continua sent un espai privilegiat per a la lluita feminista i del que es tracta és de saber-ne aprofitar les possibilitats: i fer-ho amb raó de causa, defugint comportaments ingenus; amb responsabilitat. I tot entenent la lluita feminista com a acció política dins de tots els espais polítics i, per tant, també del ciberespai. Perquè de la transformació social que anhelan els feminismes n'ha de resultar, inevitablement, també, la transformació de la xarxa en un nou marc de referència, en un nou relat des d'on construir i reconstruir la realitat. En altres paraules: si el feminisme vol canviar el món, també ha de canviar la xarxa. Per tot plegat, es revela com a imprescindible el traç d'una estratègia que contempli actuacions d'acció i denúncia, però sobretot de cures i de resistència; que permeti actuar des de la consciència i en conseqüència.

**BIBLIOGRAFIA
I ALTRES FONTS**

ACN. «Centenars de periodistes catalanes convoquen el 8M a la lectura del manifest les periodistes fem vaga» [en línia]. A *Vilaweb*, de 7 de març del 2018. Disponible a: <www.vilaweb.cat>.

AFROFÉMINAS. «Por qué Afroféminas no se suma a la huelga feminista» [en línia]. A *Afroménimas*, de 2018. Disponible a: <www.afrofeminas.com>.

ALBERDI ESTOBARITZ, Uxue. «La risa subalterna de las bertsolaris». A FRANC, Isabel (ed.). *Las HumoristAs. Ensayo poco serio sobre mujeres y humor*. Barcelona: Icaria Editorial, 2017.

ARA. «Guia bàsica de la vaga feminista» [en línia]. A *ARA*, de 7 de març del 2018. Disponible a: <www.ara.cat>.

ARA. «Més de 5300 dones periodistes signen un manifest per la vaga del 8-M que denuncia el masclisme al sector» [en línia]. A *ARA*, 3 de març del 2018. Disponible a: <www.ara.cat>.

ARA. «Feminisme és llibertat: l'actualitat en 8 tuits» [en línia]. A *Ara*, de 8 de març del 2018. Disponible a: <www.ara.cat>.

ARBAT, Sandra. «Per què el color violeta és el símbol de la marxa feminista del Dia de la Dona?». A *La Vanguardia*, de 7 de març del 2018.

ARDÈVOL, Clara. «Diccionari Feminista: les 100 paraules imprescindibles» [en línia]. A *Vilaweb*—, de 7 de març del 2018. Disponible a: <www.vilaweb.cat>.

BOIX, Montserrat. «Las TIC, un nuevo espacio de intervención en la defensa de los derechos sociales. Las mujeres okupan la red» [en línia]. A ABRIL, Natividad (coord.). *Género, sexo, medios de comunicación. Realidades, estrategias, utopías*. Vitoria-Gasteiz: Emakunde/Instituto Vasco de la Mujer, 2004.

BOIX, Montserrat. «La comunicación como aliada: Tejiendo redes de mujeres» [en línia]. A *Mujeres en Red*, abril de 2000. Disponible a: <www.mujeresenred.net>.

BOIX, Montserrat. «Hackeando el patriarcado. La lucha contra la violencia hacia las mujeres como nexos. Filosofía y práctica de Mujeres en Red desde el ciberfeminismo social » [en línia]. A *Mujeres en Red*, de setembre de 2006. Disponible a: <www.mujeresenred.net>.

BONILLA, Lara. «La igualtat, un llarg camí per fer». A *Ara*, de 9 de març del 2018.

BLÁZQUEZ, Pilar. «Huelga feminista: guía de derechos y deberes». A *La Vanguardia*, de 7 de març del 2018.

CAMPS, Carlota. «On són les dones al Parlament?» [en línia]. A *El Nacional*, de 8 de març del 2018. Disponible a: <www.elnacional.cat>.

CASTAÑO, Cecilia. «La segunda brecha digital» [en línia]. A *Mujeres en red*, d'agost de 2008. Disponible a: <www.mujeresenred.net>.

CASTAÑO, Cecilia. *Las mujeres y las tecnologías de la información: Internet y la trama de nuestra vida*. Madrid: Alianza, 2005.

CASTELLS, Manuel. *La Galaxia Internet. Reflexiones sobre Internet, empresa y sociedad*. Madrid: Areté, 2001.

CASTELLS, Manuel. *Comunicación y poder*. Madrid: Alianza, 2010.

CASTELLS, Manuel. *Redes de indignación y esperanza. Los movimientos sociales en la era de Internet*. Madrid: Alianza, 2012.

CCMA. «El que has de saber de la vaga feminista del 8M» [en línea]. A *Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals*, del 7 de març del 2018. Disponible a: <www.ccma.cat>.

DE MIGUEL, Ana; BOIX, Montserrat. «Los géneros de la red: los ciberfeminismos» [en línea]. A *Mujeres en Red*, de setembre de 2002. Disponible a: <www.mujeresenred.net>.

EFE. «Las redes sociales se vuelcan con la huelga feminista del 8M» [en línea]. A *El Periódico*, de 8 de març del 2018. Disponible a: <www.elperiodico.cat>.

EL NACIONAL. «Els consells legals per fer vaga el 8M» [en línea]. A *El Nacional*, de 6 de març del 2018. Disponible a: <www.elnacional.cat>.

EL NACIONAL. «Més de 500 dones periodistes signen el manifest contra el masclisme als mitjans» [en línea]. A *El Nacional*, de 6 de març del 2018. Disponible a: <www.elnacional.cat>.

EL PERIÓDICO/EFE. «La paraula feminisme no és l'antònim de masclisme». A *El Periódico*, de 8 de març del 2018.

EL PERIÓDICO. «Què és la vaga feminista?». A *El Periódico*, del 8 de març del 2018.

EL PERIÓDICO. «Los famosos se apuntan al 8M con sus mensajes» [en línea]. A *El Periódico*, de 12 de març del 2018. Disponible a: <www.elperiodico.cat>.

EUROPA PRESS. «Centenares de periodistes catalanas se suman al paro y convocan una manifestación» [en línea]. A *El Periódico*, de 7 de març del 2018. Disponible a: <www.elperiodico.cat>.

FRANC Isabel. (ed.). *HumoristAs. Ensayo poco serio sobre mujeres y humor*. Barcelona: Icària, 2017.

- FUCHS, Christian. *Foundations of Critical Media and Information Studies*. New York: Routledge, 2011.
- GALLOWAY, Alex. «Un informe sobre ciberfeminismo: Sadie Plant y VNS Matrix: análisis comparativo» [en línea]. Disponible a: <www.scribd.com>.
- GIL, Silvia. *Nuevos feminismos. Sentidos comunes en la dispersión. Una historia de trayectorias y rupturas en el Estado español*. Madrid: Traficantes de sueños, 2011.
- GILSTER, Paul. *Digital Literacy*. New York: Wiley Computer Publications, 1997.
- GUIL, Ana. «De la mitología al ciberfeminismo: tejedoras de redes». A PÉREZ-AMAT, Ricardo; NÚÑEZ, Sonia; GARCÍA, Antonio (eds.). *Comunicación, identidad y género*. Madrid: Fragua, 2008.
- HARAWAY, Donna. *Ciencia, cyborgs y mujeres*. Barcelona: Cátedra, 1991.
- HINE, Christine. *Etnografía Virtual*, UOC, Barcelona, 2004.
- LASÉN, Amparo; MARTÍNEZ DE ALBÉNIZ, Iñaki. «Movimientos, movidas y móviles: un análisis de las masas mediatizadas». A SÁDABA, Igor; GORDO, Angel (eds.). *Cultura digital y movimientos sociales*. Madrid: La Catarata, 2008.
- LA VANGUARDIA. «Arrimadas no apoyará la huelga del día de la Mujer porque 'reivindica el anticapitalismo'». A *La Vanguardia*, a 22 de febrer del 2018. Disponible a: <www.lavanguardia.com>.
- LES PERIODISTES PAREM. Disponible a: <www.lasperiodistasparamos.wordpress.com>.
- MARTÍNEZ, Núria. «Vaga feminista, ni treball remunerat ni tasques domèstiques». A *Ara*, de 3 de febrer del 2018.
- MELUCCI, Alberto. *Nomads of the present*. Filadèlfia: Temple University Press, 1989.
- MUNTANÉ, Isabel. «Ciberassetjament masclista: Internet també té gènere». A *Ara*, de 3 d'abril de 2017.

- NACIÓ DIGITAL. «Més de 3600 dones periodistes donen suport a la vaga del 8 de març» [en línia]. A *Nació Digital*, de 2 de març del 2018. Disponible a: <www.naciodigital.cat>.
- PADILLA, Margarita. *Kit de lucha en internet*. Madrid: Traficantes de sueños, 2012.
- PENNY, Laurie. *De esto no se habla. Sexo mentiras y revolución*. Madrid: Continta Me tienes, 2013.
- PÉREZ, Susanna. «Com cobriran els mitjans la vaga feminista» [en línia]. A *Mèdia.Cat*, de 7 de març de 2018. Disponible a: <www.media.cat>.
- PLANT, Sadie. *Ceros + Unos, Mujeres digitales + la nueva tecnocultura*. Barcelona: Editorial Destino, colección Ciencias Sociales, 1998.
- PLANT, Sadie. «On the Matrix. Cyberfeminist Simulations». A SHIELDS, Robert (ed.). *Cultures of Internet: Virtual Spaces, Real Histories, Living Bodies*. Londres: Sage, 1996.
- ROVIRA, Guiomar. *Activismo en red y multitudes conectadas*. Barcelona: Icaria, 2017.
- RHEINGOLD, Howard. *Multitudes inteligentes. La próxima revolución social*. Barcelona: Gedisa, 2004.
- TARROW, Sidney. *El poder en movimiento. Los movimientos sociales, la acción colectiva y la política*. Madrid: Alianza, 1997.
- TASCÓN, Mario; QUINTANA, Yolanda. *Ciberactivismo*. Madrid: Los libros de la Catarata, 2012.
- TUGAS, Roger. «La bretxa digital, en 11 gràfics» [en línia]. A *Nació Digital*, el 7 de març del 2018. Disponible a: <www.naciodigital.cat>.
- VARELA, Núria. «*La Tercera Ola. Del feminismo radical al ciberfeminismo*». A VARELA, Núria. *Feminismo para principiantes*. Madrid: Ediciones B, 2005.
- VILAWEB. «Quins són els envits del feminisme?» [en línia]. A *Vilaweb*, de 7 de març del 2018. Disponible

a: <www.vilaweb.cat>.

VNSMATRIX. «The Cyberfeminist Manifesto for the 21st Century» [en línia], 1991. Disponible a: <www.vnsmatrix.net>.

WAJCMAN, Judy. *El tecno feminismo*. Madrid: Ediciones Cátedra, 2006.

WILDING, Faith. «Where is feminism in cyberfeminism?» [en línia]. Disponible a <www.nettime.org>.

ZAFRA, Remedios. *Un cuarto propio conectado*. Madrid: Fórcola Ediciones, 2010.

ANNEX 1

Plataformes i iniciatives feministes destacades de la xarxa catalana

A continuació presentem algunes de les plataformes i portals feministes més destacats de la xarxa catalana. També detallem una selecció d'iniciatives feministes digitals impulsades des de Catalunya.

Portals feministes

ADPC.cat

Portal de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya (ADPC), associació que vetlla per millorar la situació professional de les periodistes. L'ADPC està vinculada a la Xarxa Europea de Dones Periodistes i és membre fundadora de la Xarxa Internacional de Dones Periodistes i Comunicadores. Treballa pel reconeixement de la igualtat professional de les dones periodistes, per aconseguir el seu accés als llocs de decisió dels mitjans i per promoure una imatge digna de les dones tot incorporant la perspectiva de gènere a les redaccions. Al portal «adpc.cat» s'hi poden trobar dades i informació de les diverses actuacions, recerques i projectes impulsats des de l'associació.

CalaDona.org

Pàgina web de Ca la Dona, l'espai de referència del moviment feminista de Catalunya i els feminismes d'arreu. Ca la Dona és un espai d'acció feminista, un espai viu de trobada, obert a la participació i a propostes. El seu web és el reflex digital de l'activitat de l'entitat i mostra les últimes notícies relacionades amb el centre, un calendari d'activitats feministes i pàgines dels grups feministes que en formen part. També compta amb un blog, que vol ser una eina de comunicació i de relació entre feministes i propiciar el debat i l'intercanvi d'opinions. Ca la Dona té presència a les xarxes socials, i a Twitter frega les 15.000 seguidores.

Donesjuristes.cat

Portal de Dones Juristes, associació amb més de 20 anys de trajectòria que treballa des del dret pel canvi social, amb l'objectiu d'aconseguir la igualtat real i per eradicar la discriminació i la violència cap a les dones. Al web hi figuren enllaços a campanyes pròpies com «No Afluixis la Llengua» o «Rols sexistes No gràcies», dues plataformes virtuals des d'on es vetlla per un llenguatge no sexista i per denunciar els estereotips sexistes que apareixen en la publicitat, respectivament. El portal inclou recursos de formació, d'assessorament, agenda d'actes i altres informacions d'interès.

Donestech.net

Portal del col·lectiu Donestech, que investiga i intervé en el camp de les dones, el gènere i les noves tecnologies. És un projecte pioner en la investigació i l'acció ciberfeminista en els entorns activistes. Donestech participa en diversos projectes formatius per al foment de la inclusió de les dones en les noves tecnologies, per a potenciar una formació en tecnologies en perspectiva de gènere, així com per comprendre i treballar la seguretat digital i el gènere. Pretén conèixer les relacions de les dones amb les tecnologies, visibilitzar-les i crear xarxes. El seu web permet accedir a les seves investigacions, articles i recursos, així com a les seves propostes de formació i creació artística.

DonesenXarxa.cat

És el web de l'associació Dones en Xarxa, nascuda al 2004 de la mà d'un grup de dones feministes i progressistes amb la finalitat de mostrar la veu de les dones a l'opinió pública catalana. El portal, que durant els dos primers anys va allotjar-se dins de la pàgina d'àmbit estatal Mujeres en Red, pretén promoure una xarxa de dones i ser punt de trobada, espai de reflexió i altaveu d'iniciatives feministes. Entre els seus objectius destaca el foment de l'ús d'internet entre les dones per reduir la fractura digital de gènere. A més, impulsa accions d'intervenció social directa que poden consultar-se i seguir-se des del web –les trobades Còctels

& Blocs i les jornades WomanLiderTic en són algunes de les més destacades. El portal, a més de tota la informació i agenda sobre l'activitat al voltant del projecte, inclou una completa secció d'opinió de dones feministes, així com enllaços i recursos d'interès. A Twitter, el projecte supera les 13.000 persones seguidores.

ICD.cat

Pàgina oficial de l'Institut Català de les Dones, l'organisme de la Generalitat de Catalunya que dissenya, impulsa, coordina i avalua les polítiques per a l'equitat de gènere. El portal conté informació sobre els diversos àmbits d'actuació de l'ICD, notícies relacionades amb l'actualitat institucional, serveis i formació, recursos d'atenció, serveis d'assessorament i materials de sensibilització contra la violència masclista, entre d'altres. També allotja el web de l'Observatori d'Igualtat de Gènere de Catalunya.

LaBonne.org

És el web de La Bonne, el Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison, un espai de trobada, intercanvi i creació de projectes culturals feministes. L'activitat de la Bonne s'organitza al voltant de tres eixos de treball: audiovisuals, performance i viver de projectes. També acull projectes artístics residents de dones amb perspectiva social i ofereix els seus espais a activitats que s'emmarquen en els tres eixos estratègics. El portal recull tota l'actualitat relacionada amb el centre i la informació sobre les diverses convocatòries i projectes. A més, compta amb un blog amb articles, cròniques i reflexions de tot el que s'hi celebra i també posa a disposició de visitants l'opció de subscriure's al butlletí electrònic oficial. A Twitter ronda les 6.000 persones seguidors i a Facebook conforma una comunitat notable, amb prop de 12.000.

Violenciadegenere.org

Portal de la Plataforma Unitària Contra les Violències de Gènere, formada per 121 entitats i un equip de persones (voluntariat i professionals) de tot Catalunya. Treballa per eradicar la violència masclista a través del treball en xarxa i impulsa accions de prevenció, sensibilització i d'incidència política o acció internacional. El portal inclou una secció d'actualitat i agenda, amb tota la informació del dia a dia de la plataforma. Té presència tant a Facebook com a Twitter.

Xarxafeminista.org

Pàgina de la Xarxa Feminista, que va néixer al 1996 arran de les Jornades «20 anys de feminisme a Catalunya» com un espai simbòlic de trobada entre dones i grups feministes. En el seu inici, va reunir unes 300 dones i 60 col·lectius, però aviat va superar les 5.000 adreces electròniques. Entre els seus objectius, des-

taquen l'intercanvi d'experiències, propostes i coneixements. El portal ofereix notícies de totes les activitats i novetats relacionades amb el moviment feminista català. Gràcies a les possibilitats de les noves tecnologies, fa anys que la Xarxa difon el seu butlletí electrònic entre més de 3.000 persones. La Xarxa també té presència a Facebook, on comparteix la informació que va generant i crea esdeveniments per als seus diversos actes.

Iniciatives destacades

OnSónLesDones.blogspot.com

On Són les Dones és un col·lectiu nascut directament a la xarxa i que denuncia públicament la sobrerrepresentació masculina a les seccions d'opinió dels mitjans de comunicació catalans, on la veu femenina amb prou feines supera el 20% del total d'opinadors i opinadores. Al web, que de fet és un blog, el col·lectiu hi publica els informes i els recomptes amb què ha repassat la presència de dones a debats, tertúlies i pàgines d'opinió dels mitjans. El col·lectiu és molt actiu a Twitter, amb gairebé 13.000 persones seguidores, on també penja les dades que evidencien la discriminació que pateixen les dones en aquest camp. A banda de la seva activitat virtual, el grup ha organitzat diversos actes públics de denúncia i sensibilització.

ProyectoCuentalo.org

Web que recull les dades del hashtag #Cuéntalo, llançat durant el 2018 per la periodista Cristina Fallarás (1958) per denunciar les agressions masclistes. A partir de l'anàlisi de més de tres milions de tuits, s'ha creat aquest document històric, que conforma una memòria col·lectiva de la violència masclista narrada per les mateixes dones i que vol evidenciar la dimensió del conflicte. El web permet consultar totes les dades de 50.000 històries personals –entre elles 5.000 assassinats, 7.000 violacions i 14.000 agressions sexuals. És fruit del treball conjunt entre un equip de periodistes, arxivers i analistes del Centre de Supercomputació de Barcelona (BSC).

Laindependent.cat

És el portal de La Independent, la primera Agència Catalana de notícies amb visió de gènere, actiu des del 2010 i que neix dins del marc de l'Associació Dinamitzadora de la Xarxa Internacional de Dones Periodistes i Comunicadores de Catalunya - Xarxa internacional de Periodistes amb Visió de Gènere. Les peces informatives generades des de l'agència es poden consultar al portal, on es publiquen, i també s'envien a les

persones i entitats subscrites a l'agència –periodistes, mitjans, institucions, entitats... Al portal, la informació està organitzada per temàtiques, i s'hi poden trobar des d'opinions fins a entrevistes, actes de l'agenda feminista, eines i recursos digitals i enllaços als blogs de les periodistes col·laboradores.

Wikidones.labonne.org

Wikidones és un projecte de La Bonne, amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona i amb la col·laboració d'Amical Wikimedia i Eduxarxa, que vol afavorir la participació de les dones en l'edició de continguts amb perspectiva de gènere i feminista a la Viquipèdia, on la participació femenina en la generació d'entrades segueix sent molt minsa. El projecte compta amb col·laboradores de diversos àmbits, que treballen per incrementar la quantitat i qualitat dels articles sobre dones a la Wikipedia. També facilita l'apoderament i l'autonomia de les dones en competències digitals, així com el seu treball col·lectiu. El web recull tota la informació del projecte, explica les maneres de col·laborar-hi i inclou un blog amb totes les novetats.

Cercadordexpertes.cat

El Cercador d'Expertes és una eina virtual de l'Institut Català de les Dones per «visibilitzar el talent femení i les aportacions de les dones en tots els àmbits professionals i de coneixement, i, especialment, en aquells espais on tradicionalment no hi ha hagut presència femenina». S'adreça tant a professionals de mitjans de comunicació que cerquin expertes per a reportatges, entrevistes o seccions d'opinió, com a empreses i entitats o sector públic que necessitin expertes col·laboradores en diferents camps. Actualment compta amb prop de 500 expertes.

Donesdigital.cat

Revista digital de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya (ADPC). S'hi publiquen articles d'opinió, cròniques i reportatges amb una clara mirada feminista. A més, s'ofereix la possibilitat de col·laborar com a corresponal, d'enviar informacions per a l'agenda d'actes feministes i de subscriure's al butlletí de notícies.

Colectivoafrofeminista.wordpress.com

Portal del col·lectiu Afrofeminista de Barcelona, punt de trobada de dones negres residents a Catalunya. Conté articles, informació i recursos sobre el feminisme negre, i a través de la seva activitat treballa a favor d'un feminisme interseccional i decolonial, lluny de la perspectiva eurocèntrica, que qüestiona. El web ofereix informació sobre les trobades i els tallers que ha organitzat el col·lectiu, a més d'una secció d'opinió amb textos que es poden compartir a través de les xarxes. A Facebook, la comunitat del grup reuneix 30.000 persones.

Donamescena.wordpress.com

Dona'm escena és un col·lectiu que s'aproxima i revisa els espectacles i la cartellera del teatre català des d'una perspectiva feminista. La pàgina inclou dades i informació –que es presenten en forma de gràfics atractius i fàcils de compartir– que posen de manifest el paper i el lloc que ocupen les dones en els diferents àmbits i tasques de les produccions teatrals. També compta amb un blog, amb ressenyes i articles d'opinió que denuncien el masclisme dins del sector. Té presència a Twitter i a Facebook.

Donesjuristes.cat – Dones Juristes

Portal de Dones Juristes, associació amb més de 20 anys de trajectòria que treballa des del dret pel canvi social, amb l'objectiu d'aconseguir la igualtat real i per erradicar la discriminació i la violència cap a les dones. Al web hi figuren enllaços a campanyes pròpies com «No Afluixis la Llengua» o «Rols sexistes No gràcies», dues plataformes virtuals des d'on es vetlla per un llenguatge no sexista i per denunciar els estereotips sexistes que apareixen en la publicitat, respectivament. El portal inclou recursos de formació, d'assessorament, agenda d'actes i altres informacions d'interès.

DonesMonrural.cat

Web l'Associació de Dones del Món Rural, Pageses i Ramaderes de Catalunya, un col·lectiu de dones rurals, principalment ramaderes i pageses, que vetlla per a donar visibilitat a la seva feina, defensar els seus interessos i necessitats, crear sinèrgies i millorar la igualtat d'oportunitats del sector. Conté un directori dones rurals que permet conèixer tant les professionals com els projectes en què treballen, així com els productes que poden oferir. La pàgina té una secció d'actualitat, recull de premsa i ofereix l'opció d'inscriure's a un butlletí electrònic. El col·lectiu també té comptes a Twitter, Facebook i Instagram.

DonesVisuals.cat

Portal de l'Associació Promotora de Dones Cineastes i de Mitjans Audiovisuals de Catalunya, que reuneix més de 300 dones professionals de tots els oficis del cinema amb l'objectiu de revertir la situació de desigualtat històrica existent al sector audiovisual. Treballa per defensar, promoure i fer efectiva la presència de les dones i per incorporar les mirades i les pràctiques de les dones cineastes. El web conté un directori de professionals del sector i informació sobre les diverses iniciatives que es duen a terme des de l'associació, que també té presència a Twitter, Facebook, Instagram, LinkedIn, Youtube i Telegram.

Iqobservatori.org

Web de l'Institut per a l'Estudi i la Transformació de la Vida Quotidiana. Presenta els principals indicadors i dades sobre les condicions de vida a Catalunya des d'una perspectiva de gènere d'una manera atractiva i accessible. Els resultats de les diverses estadístiques que realitza es poden consultar al mateix portal, on es fa ús de la imatge com a recurs comunicatiu i s'utilitza un llenguatge clar i directe. Tenen presència a Twitter i a Facebook.

Observatoricultural.blogspot.com

Portal de l'Observatori Cultural de Gènere, un òrgan que aspira a dibuixar una radiografia de la desigualtat en la cultura i treballar per la paritat en el sector. El web presenta els informes i les publicacions elaborades pel mateix observatori, una agenda d'activitats d'interès, enllaços a Facebook i Twitter i recursos d'interès.

Laobservatoria.com

Col·lectiu de comunicació i periodisme feminista que analitza i explica la realitat amb ulls crítics i perspectiva de gènere. A més dels diversos articles i reportatges del seu portal, La Observatoria llança el *FigaZine*,¹ una publicació *online* amb què deconstrueix el concepte de fanzine i fa una proposta de comunicació feminista inspirada en la popular revista SuperPop. Té presència a Twitter i Facebook.

Zena.cat

Revista virtual que analitza la cultura popular amb perspectiva de gènere. Conté articles, ressenyes i reportatges sobre cinema, literatura, videojocs, còmics i televisió, sempre amb una mirada feminista. Té presència a les xarxes socials.

---

¹ Publicació cultural alternativa, de caràcter amateur, feta amb pocs recursos, periòdica i de tirada reduïda (si té format imprès). Fanzine és un mot creuat d'origen anglosaxó fet de «fanàtic» i «magazine» (revista).

ANNEX 2

Els col·lectius catalans que han participat en aquesta recerca són els següents:

AAVV Pius XII i Germanor	Associació Catalana de Llevadores
ACAB	Associació Catalana de Puntaires
ADAB - Associació de Dones Artesanes de Blanes	Associació Cultural de Dones d'Alpicat
ADAS, On Són les Dones.	Associació Cultural de la Dona
AVV Font de la Guatlla Magòria	Associació DonaVida
Actuavallès, Viladona	Associació Dones Verge del Pedregal de El Talladell
Adamujer	Associació Dones d'Orís
Adamujer (Asociación para el asesoramiento y la defensa de la mujer)	Associació Forgender Seal
Addoc. LIKA	Associació Ginesta
Adrad, Associació de dones de la vall d'Àger	Associació Hèlia
Agrupació de Mestresses de Casa de Barcelona i Província	Associació Irídia - Centre per la Defensa dels Drets Humans
Agència 8M	Associació Som Dones de Taradell
Associació Casal Claret de vic	Associació de Dones Ca l'Aurèlia
Associació Catalana de Dones Directives i Empresàries	Associació de Dones Colomines
	Associació de Dones Junieta
	Associació de Dones La Unió
	Associació de Dones L'Aurora

Associació de Dones Marroquines a Catalunya
 Associació de Dones Montserrat Roig d'Alella
 Associació de Dones Musulmanes a Catalunya
 Associació de Dones Periodistes de Catalunya
 Associació de Dones Rosa d'Abril del Pallars Jussà
 Associació de Dones Tivissa
 Associació de Dones de Duesaigües
 Associació de Dones de Llinars del Vallès
 Associació de Dones de la Vall de Ribes
 Associació de Dones investigadores i tecnòlogues a Catalunya (AMIT-CAT)
 Associació de Dones les 7 Valls
 Associació de Dones l'Alzina
 Associació de Drets Sexuals i Reproductius
 Associació de dones bahà'ís de Barcelona
 Associació de dones la Frontissa
 Associació dones Madrones Anglesola
 Associació per la Igualtat Adona't
 Associació per la Igualtat i la Recerca AIO.cat
 Associació sociocultural de Llagostera
 Atzavara-Arrels
 Calala Fondo de Mujeres
 Cardedeu feminista
 Cerescat
 Circare. Grup de recerca històrica
 Coeducació
 Comissió de Gènere de l'Ampa de l'Escola Parc del Guinardó
 Consell de la Joventut de Barcelona
 Dimensió lila
 Dona - Joves per la Igualtat
 Dona activa
 Donabalafia Associació
 Dona'm Escena
 Dones ANC
 Dones Arrel
 Dones Foment Martinenc
 Dones Gènere CGT, DLL
 Dones Juristes
 Dones No Estàndards
 Dones Reporteres de Mataró
 Dones amb ICV
 Dones de Breda
 Dones d'Aigua
 Dones d'Arreu
 Dones en Xarxa
 Dones i Cultura
 Dones lliures en territoris lliures
 Duba Altermundista Associació
 Endavant Ponent
 Esplai de la Dona, SP i SP
 Federació d'associacions de dones de les garrigues
 Femme Inline
 Fil a l'agulla SCCL
 Fundació Vicki Vernadet
 Gam Vallès (Grup Atenció Víctimes Maltractaments)
 Genera
 Gita de bruixa
 Grup Feminista del Volrreganès
 Grup de Dones Collblanc-La Torrassa
 Grup de Dones Hedera
 Grup de Dones amb Iniciativa de Can Palet
 Grup de Dones de Castelldefels
 Grup de Dones de Lleida

Grup de Dones d'Uldecona
Grup de dones de St. Esteve
La Frontissa
La Llinyola, Associació de Dones
La Segarrenca
La trama feminista
Las Periodistas Paramos
Lloc de la Dona - Oblatas
L'aceraçada
Malves
Mestresses de casa d'Uldecona
Mugrons lliures
Nord de la Dona
Novembre Feminista
Padrinak
Pentina't Lula
Percudones8M
Pla Comunitari Besòs Maresme
Plataforma Unitària Contra les Violències de Gènere
Plataforma catalana de Suport al Lobby europeu de dones
Plataforma catalana de suport al lobby europeu de dones
Plataforma de Dones de Blanes
Projecte Vaca
Pròleg
Som Dones
Sàlvia, associació de dones de Canet de Mar
Talent Femení Associació Empresarial Penedès -Garraf
Taula Feminista Vallirana
Transfeministes codinenques

Wilpf
Xarxa Feminista
Xibeques del Cau

